

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

Téma diplomové práce

**Mezinárodní dědické právo – srovnání práva České republiky
s právem Nizozemí**

Jméno vedoucího diplomové práce: Prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.
Jméno diplomanta: Marta Ondačková
Hanulova 42, 949 01 NITRA

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Marta Ondáčková

OBSAH

ÚVOD	1
1. SROVNÁVACÍ MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ	3
1.1 Mezinárodní právo soukromé	3
1.2 Základní způsoby úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem	5
1.3 Srovnávací právní věda	6
1.4 Srovnávací mezinárodní právo soukromé	7
2. PRAMENY MEZINÁRODNÍHO DĚDICKÉHO PRÁVA	8
2.1 Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva v České republice	8
2.1.1 Historický exkurz	8
2.1.2 Vnitrostátní právní předpisy	9
2.1.3 Mezinárodní smlouvy	9
2.1.3.1 Dvoustranné mezinárodní smlouvy	10
2.1.3.2 Mnohostranné mezinárodní smlouvy	12
2.2 Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva v Nizozemí	13
2.2.1 Historický exkurz	13
2.2.2 Mezioblastní právo	15
2.2.3 Vnitrostátní právní předpisy	16
2.2.3.1 Kolizní úprava	16
2.2.3.1.1 Časová a územní působnost Zákona o KÚDP a Haagské dědické úmluvy	17
2.2.3.2 Právní úprava mezinárodního práva procesního	18
2.2.4 Mezinárodní smlouvy	18
2.2.4.1 Mnohostranné mezinárodní úmluvy	19
2.2.4.2 Dvoustranné mezinárodní smlouvy	20
2.3 Prameny právní úpravy mezinárodního práva soukromého ve vzájemných vztazích	20
2.4 Komunitární prameny mezinárodního dědického práva	21
2.4.1 Pravomoc orgánů Evropského společenství	21
2.4.2 Komunitární úprava	22

3. PRAVOMOC NÁRODNÍCH SOUDŮ V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	
PROCESNÍM	22
3.1 Pravomoc českých soudů ve věcech dědických	23
3.2 Pravomoc nizozemských soudů ve věcech dědických	25
4. DĚDICKÉ PRÁVO V KOLIZNÍ ÚPRAVE ČESKÉ REPUBLIKY A	
NIZOZEMÍ	27
4.1 Kolizní úprava dědického práva v českém mezinárodním právu soukromém	27
4.1.1 Určení dědického statusu	27
4.1.1.1 Otázky upravené dědickým statusem	28
4.1.2 Správa pozůstalosti	29
4.2 Kolizní úprava dědického práva v nizozemském mezinárodním právu	
soukromém	30
4.2.1 Určení dědického statusu	30
4.2.1.1 Otázky upravené dědickým statusem	31
4.2.1.2 Volba práva	31
4.2.1.3 Zpětný a další odkaz	32
4.2.2 Správa pozůstalosti	34
4.2.2.1 Otázky upravené správou pozůstalosti	35
4.3 Srovnání	35
4.4 Kolizní úprava dědění ze závěti v českém mezinárodním právu soukromém	37
4.4.1 Způsobilost zřídit nebo zrušit závět'	37
4.4.2 Forma závěti	38
4.5 Kolizní úprava dědění ze závěti v nizozemském mezinárodním právu	
soukromém	39
4.5.1 Způsobilost zřídit nebo zrušit závět'	39
4.5.2 Forma závěti	40
4.6 Srovnání	40
4.7 Dědické trusty	41
5. UZNÁNÍ A VÝKON CIZÍCH ROZHODNUTÍ VE VĚCECH DĚDICKÝCH	
.....	42
5.1 Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických v České republice	43

5.2 Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických v Nizozemí	45
5.3 Evropské právní předpisy upravující uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických	48
6. TENDENCE VE VÝVOJI MEZINÁRODNÍHO DĚDICKÉHO PRÁVA V RÁMCI EVRÓPSKÉ UNIE	48
6.1 Zelená kniha Dědictví a závěti	50
6.1.1 Rozhodné právo	51
6.1.2 Pravidla pro pravomoc	52
6.1.3 Pravidla týkající se uznávání a výkonu	53
6.1.4 Evropský dědický certifikát	54
6.1.5 Evidence závětí	55
6.1.6 Ověřování	55
6.2 Stanovisko České republiky k Zelené knize Dědictví a Závětí	56
6.3 Návrh nařízení Řím IV.	57
ZÁVĚR	58
SEZNAM ZKRATEK	62
LITERATURA	63

ÚVOD

Oblast mezinárodního práva soukromého hraje v současné době, zejména v činnosti orgánů ES stále významnější roli. Namísto mezinárodních úmluv, které donedávna ovládaly obor mezinárodního práva soukromého, se objevují komunitární právní předpisy, zejména nařízení.

Jedno z významných míst v rámci mezinárodního práva soukromého náleží i právu dědickému. Dokazuje to např. skutečnost, že EU každoročně řeší 50 000 až 100 000 dědických řízení, která přesahují hranice jednotlivých států, přičemž s nedávným rozšířením EU toto číslo pravděpodobně ještě poroste. Stále více evropských občanů se usazuje v jiných členských státech, vlastní bankovní účty či nemovitosti ve státech, kterých nejsou občany, čímž dochází i k nárůstu dědických vztahů s cizím prvkem. Z tohoto důvodu mezinárodní dědické právo na evropské úrovni nabývá na důležitosti, což dokládá i nemalá pozornost ze strany EU.

V oblasti dědického práva postrádá EU jednotnou úpravu pravidel použitelného práva, soudní příslušnosti a pravidel pro uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických. Věci týkající se dědictví a závětí byly výslovně vyňaty z působnosti nařízení Rady ES č. 44/2001, o soudní pravomoci a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (dále jen „nařízení Brusel I.“). Podobně, Římská úmluva o právu rozhodném pro smlouvy z roku 1980 se nepoužije na závazky týkající se dědictví a závětí. Nadále tak přetrvává, kromě rozdílné úpravy materiálního dědického práva, také rozdílná úprava kolizního a procesního práva dědického v členských státech.

V zájmu zjednodušení dědických vztahů s cizím prvkem by bylo žádoucí unifikovat kolizní normy na tomto poli a jednotně upravit otázky procesního práva (tj. mezinárodní soudní příslušnost, systém uznání a výkonu cizozemských rozhodnutí). Úmyslem není sjednotit domácí hmotné právo členských států. Účelem je zlepšovat běžný život občanů při řešení praktických problémů, což je také oblast dědického práva.

Cílem této diplomové práce je analyzovat současnou právní úpravu mezinárodního dědického práva s důrazem na aktuální vývoj a tendence. Problematika je řešena ve

srovnávacím pohledu, porovnáváním platné právní úpravy v českém a nizozemském právu. Konkrétně se práce zabývá srovnáváním kolizní úpravy dědického práva a relevantními otázkami mezinárodního procesního práva ve věcech dědických jako jsou mezinárodní příslušnost soudů a výkon a uznání cizích rozhodnutí. Diplomová práce dále řeší otázku unifikace právních norem na tomto poli.

Diplomová práce je rozdělena do šesti částí. První část představuje úvod do srovnávacího mezinárodního práva soukromého. Jsou zde vymezeny základní pojmy, jako mezinárodní právo soukromé, metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, srovnávací mezinárodní právo soukromé a jeho význam.

Druhá část se zabývá prameny mezinárodního dědického práva v České republice a Nizozemí. Tato část také obsahuje historický vývoj mezinárodního práva soukromého v obou zemích.

Část třetí upravuje pravomoc národních soudů ve věcech dědických. Diplomová práce tak sleduje obvyklý postup v řízení o věcech s mezinárodním prvkem, kdy soud se musí nejprve zabývat ověřením a posouzením toho, zda je dána jeho pravomoc k projednání věci s cizím prvkem.

Část čtvrtá je věnována srovnání kolizněprávní úpravy dědického práva obou států. Komparace je přitom založena na srovnávání jednotlivých problémů vznikajících v oblasti dědických vztahů s cizím prvkem, jako jsou určení rozhodného práva, kterého se má použít pro úpravu dědických právních poměrů a otázky s tím související, či problematika kolizní úpravy dědění ze závěti. Práce vždy obsahuje nejprve kolizní úpravu srovnávané problematiky v České republice, pak v Nizozemí. Na konci každého srovnávaného problému jsou pak obsaženy závěry, které vyplynuly ze srovnání porovnávaných právních řádů. V rámci komparace se práce zmiňuje o relevantních mezinárodních smlouvách závazných pro srovnávané právní řády, které se použijí přednostně před vnitrostátní kolizní úpravou.

Další část pátá se zabývá otázkou uznávání a výkonu cizích rozhodnutí v obou porovnávaných právních řádech.

Konečně, část šestá se věnuje unifikačním snahám Evropské unie v oblasti kolizních a procesních norem dědického práva. Zmiňují se o Zelené knize Dědictví a Závětí, jejíž uveřejnění otevřelo diskusi o tématech souvisejících s dědictvím s mezinárodním prvkem, jako např. o kolizních normách upravujících právní poměry dědické, uznávání a výkonu rozhodnutí v dědických věcech, evidenci závětí, zavedení evropského dědického osvědčení atd.

Na konci tohoto úvodu bych se zmínila o problémech provázejících vypracování uvedené diplomové práce. Uvedené téma je především zpracováno v omezeném rozsahu. Existuje pouze minimum literatury zabývající se problematikou mezinárodního dědického práva. Další problém nastává při zkoumání nizozemského mezinárodního práva soukromého, o kterém existuje v současné době málo pramenů dostupných v anglickém jazyce, převážná většina je k dispozici pouze v jazyce nizozemském. Z anglicky dostupné literatury je možno zmínit publikaci *Private international law in the Netherlands* od R. van Rooij a M.V. Polak, vydanou v roce 1987, a pak doplněnou v roce 1995. Od té doby se nicméně nizozemské mezinárodní právo soukromé značně změnilo, o jeho dalším vývoji však pojednává pouze malé množství publikovaných článků.

1. SROVNÁVACÍ MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ

1.1 Mezinárodní právo soukromé

Převážná většina společenských vztahů se v důsledku působení norem práva soukromého uskutečňuje uvnitř hranic určitého státu. V posledních desetiletích však roste počet vztahů, které přesahují teritorium určitého státu a mají vztah k jinému státu tím, že v některém svém prvku vykazují vztah k zahraničí. Tyto tzv. vztahy s cizím prvkem vyžadují zvláštní úpravu, které nám poskytují normy mezinárodního práva soukromého a procesního.

Základním problémem mezinárodního práva soukromého je otázka mezinárodního prvku. Jedná se o otázku nejen teoretického, ale také praktického významu. Pouze v případě jeho existence lze totiž přemýšlet o aplikaci jiného právního řádu na daný

právní vztah. Konkrétní právní vztah je třeba považovat za soukromoprávní vztah s mezinárodním, resp. zahraničním nebo cizím prvkem, jestliže zde existuje v některém prvku vztah k zahraničí. Vztah k zahraničí se může především vyskytnout: (a) u subjektu právního vztahu, (b) u skutečnosti právně významné pro vznik a existenci právního vztahu, (c) u předmětu právního vztahu, nebo (d) u akcesorického právního vztahu, jestliže základní vztah se řídí právem cizím.^{1,2}

Mezinárodní právo soukromé je možné definovat jako soubor norem určených výlučně pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.³ Jedná se o zvláštní odvětví právního řádu každého státu, z čehož plyne, že každý stát má své vlastní mezinárodní právo soukromé. Jednotné mezinárodní právo soukromé tedy neexistuje, nýbrž existují vedle sebe systémy mezinárodního práva soukromého jednotlivých států, které se více či méně liší.

Zásadní je otázka vymezení mezinárodního práva soukromého, v jehož pojetí mezi právními úpravami různých států nacházíme rozdíly. Základní, resp. klasické pojetí ztotožňuje mezinárodní právo soukromé s právem kolizním. Mezinárodní právo soukromé je tak vnímáno jako souhrn pouze kolizních norem, tj. norem určujících, kterého práva se má pro určitý vztah s mezinárodním prvkem použít. Toto pojetí zastává např. právní teorie v Německu. Proti klasickému pojetí lze uvést pojetí, které do mezinárodního práva soukromého zařaduje také úpravu a normy mezinárodního práva procesního. Mezinárodní právo procesní je možno definovat jako soubor právních norem, které upravují postup soudů a jiných orgánů a účastníků, popř. i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž se vyskytuje mezinárodní prvek.⁴ Takto pojímá mezinárodní právo soukromé např. právo české, které kromě kolizní úpravy, zařaduje do mezinárodního práva soukromého i mezinárodní právo procesní. Z uvedeného pojetí vychází také právo slovenské, maďarské, francouzské či

¹ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 18.

² „O věci s mezinárodním prvkem jde v případech, kdy účastníkem právního vztahu je cizí státní příslušník nebo zahraniční právnická osoba, kdy jeho předmětem je movitá nebo nemovitá věc v zahraničí, kdy ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu došlo v zahraničí, případně i tehdy, když účastník má bydliště v cizině“, viz Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19.2.2004, sp.zn. 22 Odo 374/2003.

³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 21.

⁴ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání Doplněk 2004, str. 376.

anglické.⁵ Pro úplnost uvádím další pojetí, které do mezinárodního práva soukromého zařadí vedle norem kolizních také úpravu právního postavení cizinců v oboru soukromého práva, normy upravující otázky státního občanství (Francie), přímé hmotněprávní normy či všechny normy (tj. normy kolizní, přímé hmotněprávní normy a normy procesní).⁶

1.2 Základní způsoby úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem

V současné době existují dva základní způsoby úpravy vztahů s mezinárodním prvkem. Rozlišujeme tzv. kolizní metodu a přímou metodu.

Kolizní metoda používá pro úpravu těchto vztahů tzv. kolizní normy, které určují, kterému z právních řádů bude řešený právní vztah s cizím prvkem podroben. Kolizní normy se tak omezují na to, že pouze určí právní řád státu, jehož normami se daný právní vztah bude řídit, tedy omezují se pouze na určení rozhodného práva (tuzemského, resp. zahraničního). Neřeší tak daný právní vztah z hlediska hmotného práva.

Naproti tomu přímá metoda používá pro úpravu těchto vztahů přímé normy. Na rozdíl od kolizních norem, přímé normy upravují práva a povinnosti účastníků právních vztahů s mezinárodním prvkem bezprostředně, tj. bez odkazu na právní řád některého státu. Odpadá tu tak potřeba předchozího použití kolizní normy. Přímé normy se využívají pro unifikaci hmotněprávní úpravy v rámci určitého okruhu vztahů, proto se často stávají součástí mezinárodních smluv (např. Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z 11.4.1980). Vzhledem k nutnému použití kolizních norem má výše popsaná kolizní metoda povahu subsidiární ve vztahu k metodě přímé.

⁵ Kučera, Z.: Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, 1.vydání, Karolinum 1996, str. 19.

⁶ Kučera, Z.: Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, 1.vydání, Karolinum 1996, str. 17 a násl.

1.3 Srovnávací právní věda

Pro poznání, aplikaci a zejména i tvorbu práva vlastní země je užitečné poznávat právo cizích zemí a vzájemně je srovnávat. Srovnáváním práva a zároveň teoretickými problémy takového srovnávání se zabývá tzv. srovnávací právní věda – právní komparatistika (někdy nepřesně, podle anglického vzoru, nazývaná též srovnávací právo⁷).⁸

Srovnávací právní věda jako každá srovnávací věda získává nové poznatky komparací, tj. srovnáváním práva a jeho rozlišováním.⁹ Hlavní a základní metodou, kterou právní komparatistika používá, je metoda srovnávací neboli komparativní (komparace), jejímž předpokladem je různost předmětů srovnávání. Předmětem srovnávání mohou být právní řády jako celky (např. srovnávání právních řádů evropských kontinentálních států). V tom případě hovoříme o tzv. makrokomparaci. Nebo jsou předmětem srovnávání jednotlivé instituce právních řádů (např. institut kupní smlouvy) nebo jednotlivá právní odvětví (např. srovnávání občanského práva), kdy se jedná o tzv. mikrokomparatistiku.

Jak již bylo uvedeno, základním předpokladem možnosti aplikace srovnávací metody je, tzv. srovnatelnost institucí. To znamená, že pro použití srovnávací metody je nezbytné, aby předměty srovnávání byly vůbec srovnatelné. Dále se vyžaduje izolovat tzv. comparatum (to, co je srovnáváno) a tzv. comparandum (to, s čím je comparatum srovnáváno, co je pro účely comparata zkoumáno), a vymezit tzv. tertium comparationis (možnost z obou srovnatelných pojmů abstrahovat společný pojem vyšší, jenž je ve vztahu ke comparatum a comparandum obecnější).¹⁰ Jinými slovy to znamená, že komparatista musí od počátku vědět, co srovnává, s čím a proč to srovnává, a čeho chce tím dosáhnout.

⁷ V anglické terminologii se používá výrazu „comparative law“. Ve francouzské literatuře, kde se pojem srovnávací právní vědy zrodil, se používá výrazu „droit comparé“, což znamená „právo srovnávané“. V německé literatuře se mluví o „Rechtsvergeichung“ (srovnávání práva) nebo o „vergleichende Rechtslehre“ (srovnávací právní věda).

⁸ Knapp, V. a kol.: Občanské právo hmotné, Svazek I., 1.vydání, Codex 1995, str. 56.

⁹ Knapp, V.: Velké právní systémy, Úvod do srovnávací právní vědy, 1.vydání, C.H.Beck 1996, str. 6.

¹⁰ Kučera, Z.: Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, 1. vydání, Karolinum 1996, str. 10.

V souvislosti se srovnávací právní vědou je nutno se zastavit u tzv. sémantické stránce srovnávání práva. Základním požadavkem srovnávání je porozumění právnímu textu. Má se tím na mysli nejen správný překlad jazykový (lexikální), ale především správné pochopení a interpretace právních institutů, jejichž ekvivalent nemusí nutně existovat ve srovnávacím právním řádu. Pojmy jazykově nepřeložitelné je třeba používat v jazyku jejich původu nebo alespoň použít opisu (např. institut trustů).

1.4 Srovnávací mezinárodní právo soukromé

Vzhledem k tomu, že srovnávací mezinárodní právo soukromé je součástí srovnávací právní vědy jako celku, platí pro něj to, co pro srovnávací právní vědu. Srovnávací mezinárodní právo soukromé, resp. přesněji a výstižněji srovnávání právních úprav mezinárodního práva soukromého, je možno vymezit jako zkoumání mezinárodního práva soukromého v různých státech používající jejich srovnávání.¹¹

Mezinárodní právo soukromé je víc než jiná právní odvětví spjata se srovnávací právní vědou. V první řadě, obě disciplíny se zabývají vztahy, které překračují rámec jednoho státu, jednoho právního řádu. Dále, proti jiným právním odvětvím není úprava mezinárodního práva soukromého všude detailně kodifikována, takže při vyhledávání kolizních řešení určitých situací má pro soudce v takovém státu význam srovnávání jednotlivých kolizních norem i soudních rozhodnutí konkrétních případů v různých státech. Proto je možné říct, že význam srovnávání práva v mezinárodním právu soukromém je větší než u jiných právních odvětví. A konečně, jak Viktor Knapp ve své publikaci „Velké právní systémy, Úvod do srovnávací právní vědy“ konstatuje, mezinárodní právo soukromé a procesní vůbec nelze bez právní komparatistiky pěstovat.

Srovnávání práva v mezinárodním právu soukromém se zabývá především srovnáváním kolizních norem, v rámci kterých se soustřeďuje na srovnávání použití

¹¹ Kučera, Z.: Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, 1. vydání, Karolinum 1996, str. 9.

hraničních určovateli v různých právních úpravách pro určité otázky spadající do rozsahu kolizní normy.¹²

Konečně, cílem srovnávání v mezinárodním právu soukromém je jednak nalézání kolizního řešení otázek, které v právu rozhodujícího orgánu nejsou výslovně a jasně upraveny, ale také využití dosažených poznatků pro účely národní právní úpravy, která se může zahraniční právní úpravou inspirovat. Srovnávání tak může vést ke sbližování právních řádů různých zemí. Výsledky srovnávání se mohou také použít jako podklad při formulování mezinárodních smluv a sjednocení jejich výkladu. Právní komparatistika má tak vedle nesporného vědeckého významu i velký praktický přínos.

2. PRAMENY MEZINÁRODNÍHO DĚDICKÉHO PRÁVA

Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva jsou jak v České republice, tak v Nizozemí, vnitrostátní právní předpisy a mezinárodní smlouvy (jak dvoustranné, tak mnohostranné). Problematika, která je předmětem této diplomové práce, není prozatím upravena komunitárními právními předpisy.

2.1 Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva v České republice

2.1.1 Historický exkurz

Až do roku 1948 neexistovala na území tehdejšího Československé republiky jednotná úprava mezinárodního práva soukromého. Tato právní roztržičnost byla důsledkem právního dualismu existujícího na československém území jako pozůstatek Rakousko-Uherské monarchie, kdy občanskoprávní vztahy s cizím prvkem byly posuzovány odchylně v českých zemích a na Slovensku. Na území Koruny české platil obecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811, který obsahoval několik, poměrně stručných kolizních norem. Další kolizní normy

¹² Kučera, Z.: Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, 1. vydání, Karolinum 1996, str. 13.

upravovala celá řada právních norem, jako např. exekuční řád apod. Naproti tomu, na Slovensku, které územně patřilo pod Korunu uherskou, platilo uherské zvykové právo. Pravidla mezinárodního práva soukromého lze tak na slovenském území hledat zejména v judikatorní praxi, i když některé uherské zákony, jako např. manželský zákon, obsahovaly jasně formulované kolizní normy.¹³

Ke sjednocení právní úpravy mezinárodního práva soukromého došlo až v roce 1948, a to zákonem č. 41/1948 Sb., o mezinárodním a mezioblastním právu soukromém a o právním postavení cizinců v oboru práva soukromého. Uvedený zákon byl později s účinností od 1.4.1964 zrušen a nahrazen nyní platným zákonem č. 97/1963 Sb.

2.1.2 Vnitrostátní právní předpisy

Základním pramenem mezinárodního práva soukromého v České republice je zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů. Kolizní úprava mezinárodního dědického práva je obsažena v Části I., Oddíl 1, § 17 -18 ZMPS. Část II. zákona je věnovaná úpravě mezinárodního práva procesního. Pravomoc českých justičních orgánů ve věcech dědických je upravena v § 44 – 47 ZMPS, uznání a výkon cizích rozhodnutí pak v § 63 – 68 ZMPS.

Kolizní normy mezinárodního práva soukromého jsou dále obsaženy v celé řadě dalších obecně závazných právních předpisech. Je to zejména zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., zákon o rodině č. 94/1963 Sb., zákoník práce č. 262/2006 Sb., obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. atd. V oblasti mezinárodního práva procesního je to zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

2.1.3 Mezinárodní smlouvy

¹³ Fenyk, J., Ondruš, R.: Právní styk s cizinou v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy, Linde Praha, 1997, str. 143.

Vedle vnitrostátních zákonů jsou pramenem českého mezinárodního práva soukromého i mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána. Otázku vztahu mezinárodních smluv a vnitrostátních právních předpisů řeší § 2 ZMPS, dle jehož znění se ustanovení zákona použije jen tehdy, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Mezinárodní smlouvy, a to dvoustranné nebo mnohostranné, se tedy použijí přednostně před vnitrostátní právní úpravou, pokud mezinárodní smlouva upravuje danou otázku odchylně, a to bez ohledu na časový původ dotčených norem. Není-li zde taková mezinárodní smlouva nebo neupravuje-li příslušnou otázku, použije se ZMPS.

Z výše uvedeného vyplývá, že ustanovení zákona se nepoužije, jestliže mezinárodní smlouvou je stanovena jiná kolizní norma, jiná norma mezinárodního práva procesního, nebo norma upravující jinak právní postavení cizinců, a také se zákona nepoužije, jestliže mezinárodní smlouvou jsou pro úpravu dané otázky stanoveny hmotněprávní přímé normy, tzn. v důsledku přímé úpravy odpadá předchozí aplikace kolizních norem.¹⁴ Upravuje-li však mezinárodní smlouva a zákon určitou otázku stejně, použije se zákona.

U většiny mezinárodních smluv figuruje jako smluvní strana ČSSR, resp. ČSFR, kterážto ústavním zákonem č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, jako stát zanikla. Přesto zůstávají v platnosti ty mezinárodní smlouvy, které jsou obsahem čl. 5 odst. 2 ústavního zákona ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky. Dle tohoto ustanovení převzala Česká republika práva a závazky, které pro ČSFR ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva, s výjimkou závazků ČSFR spojených s územím, na které se nevztahuje svrchovanost České republiky.¹⁵

2.1.3.1 Dvoustranné mezinárodní smlouvy

V oblasti dědického práva jsou významné zejména dvoustranné smlouvy o právní pomoci (právních vztazích). Z judikatury plyne, že soud dá zpravidla přednost

¹⁴ Tschöpl, R.: Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického, Ad Notam, 2001, 3, str. 52.

¹⁵ Tschöpl, R.: Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického, Ad Notam, 2001, 3, str. 52.

úpravě dvoustranných smluv před smlouvami mnohostrannými, neboť dvoustranné smlouvy obvykle řeší okruh právních vztahů mezi subjekty smluvních stran. Není-li však v dvoustranné smlouvě stanoveno něco jiného, lze postupovat mezi týmiž státy jak podle dvoustranné smlouvy, tak i podle mnohostranné smlouvy, jimiž jsou oba státy vázány.¹⁶

Česká republika uzavřela několik bilaterálních smluv o právní pomoci s bývalými socialistickými státy, jako např. s Albánií, Bulharskem, bývalým SSSR, bývalou Jugoslávií, Mongolskem, Kubou, Vietnamem, Maďarskem, Polskem apod. Kromě úpravy některých kolizních norem, obsahují tyto smlouvy také úpravu pravomoci justičních orgánů, poskytování právní pomoci či uznání a výkonu rozhodnutí.

Uvedené smlouvy o právní pomoci jsou postavené na zásadě rovného postavení, což znamená, že občané jedné smluvní strany jsou co do způsobilosti zřít nebo zrušit závěť nebo jiného pořízení pro případ smrti, jakož i co do způsobilosti nabývat dědictví, postaveni naroveň občanům druhé smluvní strany. Majetek a práva přecházejí na ně za podmínek stanovených pro vlastní občany.¹⁷ Přestože Česká republika vychází z principu jednotného dědického statusu (viz níže), citované smlouvy o právní pomoci preferují zásadu rozštěpeného dědického statusu. Při určení rozhodného práva tak zpravidla rozlišují mezi věcmi movitými a nemovitými patřícími do dědictví, kdy pro dědění ohledně movitých věcí používají hraničního určovatele *lex patriae* zůstavitele v době smrti, a pokud jde o nemovitosti, hraničního určovatele místa polohy věci (*lex rei sitae*). Kromě výše uvedeného, smlouvy o právní pomoci dále zpravidla obsahují úpravu odúmrti, závěti (tj. způsobilosti zřít nebo zrušit závěť, formu zřízení nebo zrušení závěti), pravomoci orgánů ve věcech dědických, oznamování úmrtí, opatření k zabezpečení dědictví, vydání dědictví atd.¹⁸

¹⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 8. 1987, sp.zn. Cpjř 27/86, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 9-10, roč. 1987, pod č. 26, str. 482.

¹⁷ Tschöpl, R.: Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického, Ad Notam, 2001, 3, str. 52.

¹⁸ Srov. např. Smlouvu o právní pomoci s Rumunskem, vyhlášenou pod č. 1/1996 Sb., s Maďarskem, vyhlášenou pod č. 63/1990 Sb., s Polskem, vyhlášenou pod č. 42/1989 Sb., s Bulharskem, vyhlášenou pod č. 3/1978 Sb., s Albánií, vyhlášenou pod č. 97/1960 Sb., s Kubou, vyhlášenou pod č. 80/1981 Sb., s Vietnamem, vyhlášenou pod č. 98/1984 Sb., s Mongolskem, vyhlášenou pod č. 106/1978 Sb. atd.

Česká republika dále uzavřela dvoustranné smlouvy o právní pomoci i s ostatními státy. Jedná se ale o smlouvy upravující pouze mezinárodní právní pomoc, aniž by obsahovaly normy kolizní (např. Belgie, Portugalsko, Velká Británie, Rakousko atd.). Celá řada těchto mezinárodních smluv tedy neobsahuje zvláštní úpravu dědického práva a dědického řízení.¹⁹ Jelikož uvedené smlouvy neobsahují speciální kolizní normy pro věci dědické, použijí se pro tyto případy v plném rozsahu příslušná ustanovení ZMPS.

Přehled vybraných dvoustranných mezinárodních smluv obsahuje příloha č. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne ze dne 30.4.2004, č.j. 56/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

2.1.3.2 Mnohostranné mezinárodní smlouvy

Přehled důležitých mnohostranných úmluv z oboru mezinárodního práva soukromého a procesního, jimiž je ČR vázána, obsahuje příloha č. 1 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne ze dne 30.4.2004, č.j. 56/2004-MO-J.

V oblasti dědického práva jsou významné zejména tzv. Haagské úmluvy sjednané na poli Haagské konference mezinárodního práva soukromého. HCCH, založena v roce 1893 na popud T.M.C. Assera, je mezivládní organizací, jejímž účelem je unifikace norem mezinárodního práva soukromého a procesního. V současné době má tato organizace víc než 60 členů. Její členy jsou jak Česká republika (od 28.1.1993)²⁰, tak Nizozemí (od 15.7.1955). Do této doby přijala HCCH významné množství úmluv v různých oblastech mezinárodního práva soukromého. Většina z nich se zabývá výlučně kolizními normami v souvislosti s otázkami jako vyživovací povinnosti, dopravní nehody, odpovědnost výrobce za výrobek, majetkové poměry v manželství nebo dědictví.

¹⁹ Srov. např. Smlouvu o právní pomoci s Belgií, vyhlášenou pod č. 59/1986 Sb., s Francií, vyhlášenou pod č. 83/1985 Sb., s Rakouskem, vyhlášenou pod č. 9/1963 Sb., s Velkou Británií, vyhlášenou pod č. 70/1926 Sb., se Španělskem, vyhlášenou pod č. 6/1989 Sb. či se Slovenskem, vyhlášenou pod č. 209/1993 Sb.

²⁰ Členem HCCH byla také ČSSR (od 29.5.1968).

2
list.

Z oblasti mezinárodního dědického práva jsou pro Českou republiku závazné tyto Haagské úmluvy²¹:

- Úmluva o civilním řízení z 1.3.1954
- Úmluva o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin z 5.10.1961
- Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních z 15.11.1965
- Úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních z 18.3.1970
- Úmluva o mezinárodní správě pozůstalosti z 2.10.1973
- Úmluva o mezinárodním přístupu k soudům z 25.10.1980

V této souvislosti je třeba se ještě zmínit o další úmluvě. Jedná se o Úmluvu o formě mezinárodní závěti ze 26.10.1973, která byla vypracována v rámci Mezinárodního ústavu pro sjednocení soukromého práva se sídlem v Říme (UNIDROIT). Úmluva byla uzavřena ve Washingtonu a v platnost vstoupila 9.2.1978. Československá republika je signatářem zmíněné úmluvy, prozatím však nebyla Českou republikou ratifikována. Úmluva zavádí mezinárodní evidenční systém a jednotný evidenční formulář.

2.2 Prameny právní úpravy mezinárodního dědického práva v Nizozemí

2.2.1 Historický exkurz

Nizozemské mezinárodní právo soukromé je do velké míry ovlivněno mezinárodním vývojem. Je to především důsledek velkého množství mezinárodních smluv a úmluv, které Nizozemí uzavřelo, a které dodává nizozemskému mezinárodnímu právu soukromému mezinárodní charakter. Naopak, národní úprava se po dlouhou dobu na vývoji mezinárodního práva soukromého nepodílela. Až do 80.let 20.století, nizozemský zákonodárce nejevila zájem o zákonnou úpravu vztahů s mezinárodním prvkem. Vývoj mezinárodního práva soukromého byl tak na

²¹ http://www.hcch.net/index_en.php?act=states.details&sid=32

národní úrovni ponechán soudnictví, které vycházelo z právní doktríny a odborné literatury. Inspiraci dále nacházelo v Haagských úmluvách a v tzv. Kosterové příručce²². Zmíněná příručka byla považována za tzv. Bibli nizozemského mezinárodního práva soukromého, jelikož po celé půl století, až do roku 1963, z ní bylo čerpáno a požívala nejvyšší autority.

V roce 1963 převzal vedoucí roli Nejvyšší soud (*Hoge Raad*), který až do 60. let minulého století byl prakticky vyloučen z rozhodování o vztazích s mezinárodním prvkem. Právě z důvodu zákonného rozšíření jeho přezkumných pravomocí se Nejvyšší soud mohl aktivně zapojit do vytváření kolizních norem a napomáhat tak vývoji mezinárodního práva soukromého.²³

Počátkem 80. let 20. století, Ministerstvo spravedlnosti přišlo s myšlenkou kodifikovat mezinárodní právo soukromé na národní úrovni. Do procesu kodifikace se významnou měrou zapojila kromě Ministerstva spravedlnosti také Nizozemská stálá vládní komise zřízená Královským dekretem z 20. února 1897.²⁴ Hned v roce 1981 byl vydán zákon o kolizní úpravě rozvodu a následovaly další úpravy různých oblastí mezinárodního práva soukromého, jako např. kolizní úprava manželství, manželského majetkového práva a jména.²⁵

Postupně, jak se začal zvyšovat počet zákonů, upravujících zvláštní vztahy s mezinárodním prvkem²⁶, Ministerstvo spravedlnosti začalo zvažovat konsolidaci rozříštěné zákonné úpravy do jednoho zákona o mezinárodním právu soukromém. Předběžný návrh tohoto zákona²⁷ publikovalo Ministerstvo spravedlnosti v roce

²² Kusters, J.: *Het internationaal burgerlijk recht in Nederland*, 1. vydání, Haalem 1917, Kusters byl profesorem University v Gröningenu a prezidentem nizozemského Nejvyššího soudu.

²³ Boele-Woelki, K., Joustra, C., Steenhoff, G.: *Dutch Private International Law at the End of the 20th Century: progress or regress?*, str. 296-297, in Symeon C. Symeonides, *Private international law at the end of the 20th century: progress or regress?*, Kluwer Law International 2000.

²⁴ http://www.justice.gov.sk/kop/pk/2006/pk06010_03.pdf

²⁵ Kramer, X.E.: *Dutch Private International Law - Overview 1998-August 2002*, vydáno v *IPRax 2002*, č. 6, str. 2, https://ep.eur.nl/bitstream/1765/9645/1/2002_IPRax_Overview_Dutch_PIL-Kramer.pdf.

²⁶ Zákon týkající se kolizní úpravy práva námořního, práva vnitrozemní plavby a práva leteckého (1993), Zákon o kolizní úpravě životního pojištění (1990), Zákon o kolizní úpravě vztahů manželských (1994), Zákon o kolizní úpravě pojištění majetku (1994), Zákon o kolizní úpravě dědictví (1996), Zákon o kolizní úpravě trustů (1996), Zákon o kolizní úpravě společností (1998) atd. (in Kramer, X.E.: *Dutch Private International Law - Overview 1998-August 2002*, vydáno v *IPRax 2002*, č. 6, str. 2, https://ep.eur.nl/bitstream/1765/9645/1/2002_IPRax_Overview_Dutch_PIL-Kramer.pdf)

²⁷ tzv. *Schets van een algemene wet betreffende het internationaal privaatrecht*

1992. Návrh obsahuje konsolidaci dříve vydaných zákonů upravujících jednotlivé druhy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, doplněnou o několik všeobecných ustanovení a několik nově vytvořených norem. Jedná se zpravidla o normy kolizní, i když na několika místech je možno najít i pravidla upravující soudní příslušnost a uznání a výkon soudních rozhodnutí. Sice tento návrh nemá oficiální povahu, jeho vliv na budoucí vývoj mezinárodní práva soukromého je znatelný.²⁸

Kodifikačnímu úsilí se nevyhnulo ani mezinárodní právo procesní, kterého úprava je obsažena v Občanském soudním řádu. Ministerstvo spravedlnosti v roce 1993 vydalo návrh zákona, ve kterém doporučuje revizi stávajících procesních ustanovení ohledně pravomoci nizozemských soudů a uznání a výkonu soudních rozhodnutí. Návrh vychází z Bruselské úmluvy o soudní příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze 27.9.1968.

V tomto okamihu ještě není jasné, kdy proces kodifikace skončí. Pokud jde o výsledek, tak jak již bylo předestřeno dříve, úprava mezinárodního práva soukromého a mezinárodního práva procesního nebude obsažena v jediném právním předpise, jako je tomu např. v České republice. Kolizní normy mezinárodního práva soukromého by měly být obsaženy v samostatné Knize 10 nizozemského občanského zákoníku²⁹ a úprava mezinárodního práva procesního bude i nadále obsažena v Občanském soudním řádu.

2.2.2 Mezioblastní právo

Předtím než se zaměřím na výklad pramenů nizozemského mezinárodního práva soukromého, je potřeba se zmínit o tzv. mezioblastním právu. Otázky mezioblastního práva soukromého vznikají ve státech, kde jsou dvě nebo více

²⁸ Van Rooij, R., Polak, M.V.: Private International Law in the Netherlands, Supplement, Kluwer Law International 1995, str. 3.

²⁹ Nizozemský občanský zákoník je vedle stručné úvodní kapitoly koncipován v devíti knihách (I. - právo osob a rodinné právo včetně manželského majetkového práva, II. - právo právnických osob, III. - obecné právo majetkové, tj. ustanovení společná jak pro právo vlastnické a jiná věcná práva, tak pro právo závazkové, IV. - dědické právo, V. - věcná práva, VI. - obecná část závazkového práva, VII. - jednotlivé smluvní typy, VIII. - námořní právo, právo plavby po tuzemských vodních tocích a letecké právo, IX. - právo průmyslového a duševního vlastnictví).

územních oblastí s vlastní hmotněprávní úpravou. Vzniká tak otázka, práva které územní oblasti daného státu použít pro úpravu soukromoprávních vztahů, které mají vztah k více než jedné oblasti. Soubor norem, které uvedenou otázku upravují, se nazývá tzv. mezioblastní právo soukromé³⁰, někdy také interlokální nebo interteritoriální. Jedná se o normy kolizní, jejichž předmětem úpravy jsou vztahy existující v rámci určitého státu. Tyto kolizní normy je třeba odlišit od klasických kolizních norem, které upravují vztahy k právním řádům různých států.

Uvedený stav trvá také v Nizozemském království, které tvoří celkem tři právní oblasti: Nizozemí, Nizozemské Antily a Aruba.³¹ Každá část má své vlastní zákony, svůj vlastní právní systém, tedy i vlastní mezinárodní právo soukromé. V této práci se omezím pouze na úpravu mezinárodního práva soukromého v Nizozemí.

2.2.3 Vnitrostátní právní předpisy

2.2.3.1 Kolizní úprava

Jak bylo vysvětleno výše, nizozemské mezinárodní právo soukromé není prozatím kodifikováno. V současné době nicméně probíhá intenzivní proces kodifikace, který do značné míry odráží výsledky vývoje judikatury a implementace mezinárodních úmluv. Normy mezinárodního práva soukromého proto nenajdeme v kodifikaci občanského práva, tzn. v občanském zákoníku, resp. v jiných soukromoprávních předpisech, ani ve zvláštním zákonu o mezinárodním právu soukromém, nýbrž ve zvláštních zákonech pro jednotlivé druhy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.

Kolizní úpravu dědického práva upravuje zvláštní Zákon o kolizní úpravě dědického práva ze 4.9.1996 (*Wet Conflictenrecht erfopvolging*), v účinnosti od 1.10.1996. Uvedeným zákonem byla do nizozemského vnitrostátního právního řádu inkorporována ustanovení tzv. Haagské úmluvy o právu rozhodném pro dědění

³⁰ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 190.

³¹ Nizozemské Antily (ostrovy St.Maarten, St. Eustatius, Saba, Curacao a Bonaire) mají status zámožské provincie s vlastní správou a ostrov Aruba má zvláštní status "vnitřně autonomního závislého území". Nizozemské Antily a Aruba nejsou součástí EU, tudíž se na ně nevztahuje tzv. *acquis*.

z roku 1989 (dále jen „Haagská dědická úmluva“)³², a to čl. 1 Zákona o KÚDP.³³ Haagská dědická úmluva se tak stala pramenem nizozemského mezinárodního práva soukromého v oblasti dědictví. Třeba podotknout, že Haagská dědická úmluva byla zatím ratifikována pouze Nizozemím³⁴, co svědčí o její nízké popularitě. Přesto ovlivnila zákonodárství několika států, například Finska.³⁵ V souladu se zněním čl. 28 Haagské dědické úmluvy jsou zapotřebí minimálně tři ratifikace k jejímu vstupu v platnost.

2.2.3.1.1 Časová a územní působnost Zákona o KÚDP a Haagské dědické úmluvy

Přechodná ustanovení Zákona o KÚDP stanoví, že ustanovení Zákona o KÚDP, a tím tedy i Haagské dědické úmluvy, se vztahují pouze na dědictví osob, které zemřeli poté, kdy zákon vstoupil v účinnost, tj. po 1.10.1996.³⁶ Starší pozůstalosti, tj. pozůstalosti osob zemřelých před 1.10.1996, se i nadále řídí podle práva starého.³⁷

Územní působnost Zákona o KÚDP je omezena výlučně na evropské teritorium Nizozemského království. Další země Nizozemského království, tj. Nizozemské Antily a Aruba, kolizní normy Haagské dědické úmluvy zatím do svého právního řádu neinkorporovaly. Dědické právní poměry s mezinárodním prvkem se proto i nadále v této oblasti řídí starším právem (srov. Ad.37.).

³² Úmluva z 1.8.1989, Nizozemí ji ratifikovalo 4.9.1996.

³³ Čl. 1 Zákona o KÚDP: „Právo týkající se dědictví se řídí ustanoveními Úmluvy o právu rozhodném pro dědění, uzavřené v Haagu, dne 1.srpna 1989, jejichž francouzské a anglické texty a nizozemský překlad byly publikovány ve Sbírce smluv (Tractatenblad) 1994, č. 49.“

³⁴ Haagskou dědickou úmluvu také podepsaly státy Argentina, Lucembursko a Švýcarsko, nicméně ji neratifikovaly.

³⁵ Deutsches Notarinstitut, Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union (Studie für die Europäische Kommission, Generaldirektion Justiz und Inneres), 2002, str. 231.

³⁶ Čl. 7 odst. 1 Zákona o KÚDP.

³⁷ Kolizní normy práva platného před 1.10.1996 jsou velmi vágní. Jako hraniční určovatel se používá státní příslušnost zůstavitele v době smrti pro otázky rozdělení dědictví a dále hraniční určovatel tzv. smutečního domu (tj. místa, ve kterém měl zůstavitel trvalý pobyt v době smrti) pro otázky vypořádání dědictví.

2.2.3.2 Právní úprava mezinárodního práva procesního

Problematika nizozemského mezinárodního práva procesního (pravomoc, resp. mezinárodní příslušnost soudů, a uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí) je upravena zvláště, v rámci občanského soudního řádu ze 6.12.2001 (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*), v účinnosti od 1.1.2002. Do 1.1.2002 platil v Nizozemí občanský soudní řád z roku 1838.

Pravomoc nizozemských justičních orgánů je upravena v Knize I RV (čl. 1–14 RV). Tato kapitola byla nově vytvořena, až do 1.1.2002 Nizozemí nedisponovalo komplexní úpravou matérie mezinárodní pravomoci. Úprava ustanovení o pravomoci vychází do velké míry z ustanovení Bruselské úmluvy o soudní příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze 27.9.1968 (dále jen „Bruselská úmluva I.“) a Bruselské úmluvy o pravomoci soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských (dále jen „Bruselská úmluva II.“). Naproti tomu, ustanovení nařízení Brusel I., nebyly nizozemským zákonodárcem zohledněny. Jedná se ale spíše o nepřesnost, než úmysl. Poslední novelizace se snaží tento nedostatek napravit, a úpravu pravomoci přizpůsobit také uvedenému nařízení.³⁸

Zatímco úprava mezinárodní pravomoci byla podrobena revizi, otázka výkonu a uznání soudních rozhodnutí zůstala nezměněna. Tuto oblast upravuje čl. 431 a čl. 985 – 994 Rv.

2.2.4 Mezinárodní smlouvy

Nejvýznamnějším pramenem nizozemského mezinárodního práva soukromého jsou mezinárodní smlouvy, kterými je Nizozemí vázáno. Vztah kolizních norem nizozemského mezinárodního práva soukromého a mezinárodních smluv upravuje Ústava Království Nizozemí ze 17.2.1983, a to v čl. 93 a 94. Čl. 93 nizozemské ústavy stanoví, že ustanovení mezinárodních smluv a rezolucí mezinárodních

³⁸ Kramer, X.E.: Dutch Private International Law - Overview 1998-August 2002, vydáno v IPRax 2002, č. 6, str. 8, https://ep.eur.nl/bitstream/1765/9645/1/2002_IPRax_Overview_Dutch_PIL-Kramer.pdf.

institucí, která mohou být vzhledem ke svému obsahu všeobecně závazná, se stávají závaznými po zveřejnění. To znamená, že není zapotřebí jejich recepce vnitrostátním právním aktem do nizozemského právního řádu. Čl. 94 nizozemské ústavy dále upravuje, že zákonné předpisy platné na území království se nepoužijí, je-li jejich aplikace neslučitelná se všeobecně závaznými ustanoveními smluv nebo s rezolucemi mezinárodních institucí. Podle tohoto článku mají mezinárodní smlouvy přednost před národními právními předpisy. Zákonné předpisy se tedy nepoužijí, obsahuje-li mezinárodní smlouva odlišnou úpravu.

2.2.4.1 Mnohostranné mezinárodní úmluvy

Na rozdíl od ostatních států je Nizozemí členem mnoha Haagských úmluv, co může být také důsledkem toho, že sídlem Haagské konference mezinárodního práva soukromého, resp. jeho stálého úřadu, je Haag (čl. 4 Statutu Haagské konference mezinárodního práva soukromého). To mohlo přimět Nizozemí, jako hostující zemi, k ratifikaci relativně velkého množství uvedeného typu úmluv.

Z oblasti mezinárodního dědického práva jsou pro Nizozemí závazné tyto Haagské úmluvy³⁹:

- Úmluva o civilním řízení z 1.3.1954
- Úmluva o právu rozhodném pro formu závěti z 5.10.1961 (ratifikována 1.8.1992, vstoupila v platnost)
- Úmluva o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin z 5.10.1961
- Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních z 15.11.1965
- Úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních z 18.3.1970
- Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních z 1.2.1971

³⁹ http://www.hcch.net/index_en.php?act=states.details&sid=3

- Dodatkový protokol k Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních z 1.2.1971

- Úmluva o mezinárodním přístupu k soudům z 25.10.1980

- Úmluva o právu rozhodném pro trusty a jejich uznání z 1.7.1985 (ratifikována 1.2.1996, vstoupila v platnost)

Nizozemí dále podepsalo a ratifikovalo Haagskou úmluvu o právu rozhodném pro dědění z 1.8.1989 (ratifikována 27.9.1996). Tato úmluva doposud nevstoupila v platnost, nicméně pro Nizozemí je závazná z důvodu její inkorporace do vnitrostátního právního řádu (viz výše).

Pod záštitou Evropské rady byla dále uzavřena Basilejská úmluva o zavedení evidenčního systému závětí ze 16.5.1972 (ratifikována 13.3.1978, vstoupila v platnost).

2.2.4.2 Dvoustranné mezinárodní smlouvy

Nizozemí uzavřelo několik bilaterálních smluv, které obsahují úpravu pravomoci a/anebo uznávání a výkonu cizích soudních rozhodnutí ve věcech dědických. Tyto úmluvy Nizozemí uzavřelo s Belgií (1925), Itálií (1959), Německem (1962) a Rakouskem (1963).⁴⁰

2.3 Prameny právní úpravy mezinárodního práva soukromého ve vzájemných vztazích

Mezi Českou republikou a Nizozemím byla sjednána bilaterální smlouva o právní pomoci pouze ve věcech trestních, tj. Úmluva o vydávání zločinců a právní pomoci ve věcech trestních, vyhlášená pod č. 65/1932 Sb. (a dále pod č. 195/1934 Sb.⁴¹). Vzhledem k tomu, že mezi srovnávanými právními řády neexistuje žádná bilaterální smlouva o právní pomoci ve věcech civilních, která by obsahovala

⁴⁰ Van Mourik, M. J.A., Freudenthal, M., Schols, F.W.J.M.: Pays-Bas, str. 586.

⁴¹ Vyhláška ministra zahraničních věcí a ministra spravedlnosti z 24.7.1934 o rozšíření působnosti Úmluvy mezi Československem a královstvím Nizozemským o vydávání zločinců a právní pomoci ve věcech trestních.

kolizní, resp. procesní úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, použijí se pro úpravu těchto vztahů (tzn. také pro úpravu právních vztahů ve věcech dědických) v plném rozsahu příslušná ustanovení ZMPS.

V oblasti mezinárodního práva procesního byla dále mezi řešenými právními řády uzavřena Smlouva o řízení soudním, rozhodčím a smírčím, vyhlášená pod č. 141/1930 Sb.

2.4 Komunitární prameny mezinárodního dědického práva

2.4.1 Pravomoc orgánů Evropského společenství

Přijetím Amsterdamské smlouvy z roku 1997 (v platnosti od roku 1999) došlo k výrazné změně v otázkách justiční spolupráce v civilních věcech. Na základě Amsterdamské smlouvy byla část třetího (mezivládního) pilíře (tj. otázky týkající se víz, azylu, přistěhovalectví, a dalších politik vztahujících se k volnému pohybu osob) přesunuta do prvního (komunitárního) pilíře s cílem „postupně vybudovat oblast svobody, bezpečnosti a práva“. ES byla udělena pravomoc přijímat normy sekundárního práva v této oblasti, čímž byl vytvořen předpoklad pro dokonalejší harmonizaci, resp. unifikaci mezinárodního práva soukromého. V důsledku toho mohou orgány ES v této oblasti přijímat nařízení, která s ohledem na jejich obecnou závaznost a bezprostřední použitelnost ve všech členských státech (čl. 249 SES), mohou účinněji (oproti směrnicím) sjednocovat úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.

Základem pro přijímání opatření v oblasti soudní spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem, je čl. 61 ve spojení s čl. 65 SES. Zásadní je čl. 65 SES, dle kterého jsou podle čl. 67 SES přijímána opatření v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem, pokud je to nutné k řádnému fungování vnitřního trhu. Čl. 65 písm. b) SES dále stanoví, že tato opatření zahrnují mimo jiné „podporu slučitelnosti kolizních norem platných v členských státech a předpisů pro řešení kompetenčních sporů“. Písm. b) čl. 65 SES se tak dotýká jednak oblasti kolizní, jednak oblasti určení pravomocí.

2.4.2 Komunitární úprava

Na úrovni evropského práva zatím neexistuje ani kolizněprávní, ani procesněprávní úprava dědického práva. Každý členský stát proto aplikuje své autonomní normy kolizní a procesní. V této souvislosti je třeba připomenout, že dle čl. 1 odst. 2 písm.

a) Nařízení Brusel I., se nařízení nevztahuje na otázky dědění včetně dědění ze závěti.

V současnosti je ale možné v rámci Evropské Unie sledovat snahy unifikovat tyto normy i v tak citlivé oblasti, jakou je právo dědické. O unifikačních snahách kolizních norem i norem procesních v oblasti mezinárodního dědického práva bude pojednáno níže.

3. PRAVOMOC NÁRODNÍCH SOUDŮ V MEZINÁRODNÍM PRÁVU PROCESNÍM

Dříve než národní soud začne řešit případ, který obsahuje mezinárodní prvek, musí vyřešit otázku, zda je vůbec oprávněn ve věci jednat, tzn. musí posoudit otázku své pravomoci, popř. určit, zda není dána pravomoc orgánů cizích států. Na úvod je nejdřív potřeba rozlišit termíny pravomoc a příslušnost.

Pravomoc určuje soudy kterého členského státu budou mít pravomoc ve věci jednat a rozhodovat. Naopak, příslušnost soudů představuje vymezení okruhu působnosti mezi soudy jednoho členského státu, tj. určení, který konkrétní soud je povolán v dané věci provést řízení. Příslušnost soudů je regulována národním právem.

V této souvislosti je nutno upozornit na jeden terminologický problém týkající se pojmů pravomoc (*jurisdiction*) a příslušnost (*competence*). V oficiálních překladech bruselských nařízení do češtiny se v rozporu s platným českým právem používá termínu „příslušnost“ místo termínu „pravomoc“. Zatímco pojem „mezinárodní příslušnost“ je v pořádku, termín příslušnost bez adjektiva „mezinárodní“ má v českém právu poněkud odlišný význam.^{41,42} Jako vhodnější a terminologicky

⁴¹ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Právní fórum, 4/2006, str. 46.

správnější je považován termín „pravomoc“, z kterého vychází i tato diplomová práce. Tento názor je podpořen i stanoviskem Nejvyššího soudu České republiky, podle jehož názoru příslušnosti soudů, tak jak ji vymezuje kapitola II. nařízení Brusel I., je třeba rozumět pravomoc soudů ve vztahu k soudům jiných členských států EU.⁴³

3.1. Pravomoc českých soudů ve věcech dědických

Pravomoc českých soudů ve věcech dědických je upravena v § 44 - 45 ZMPS. Tato ustanovení se aplikují pouze v případech, kdy něco jiného nestanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána (§ 2 ZMPS). Jelikož otázka pravomoci ve věcech dědických zatím není upravena v rámci komunitárního sekundárního práva, odpadá problém zkoumání komunitárních právních předpisů.

Úprava pravomoci ve věcech dědických rozlišuje, zda byl zůstavitel v době své smrti českým občanem nebo cizincem. Základním rozlišovacím kritériem je tedy státní příslušnost zůstavitele neboli jeho osobní statut. Nejednodušším případem je situace, kdy zůstavitel je českým občanem a jeho majetek se zcela nachází na území České republiky. V tom případě je pravomoc českého soudu dána vždy, ať zůstavitel zemře v kterémkoliv státě. Určitá komplikace nastane, pokud zůstavitel – český občan zanechá alespoň část majetku v cizině. Pak pravomoc českého soudu je dána jen za podmínek uvedených v § 44 ZMPS. Buď se jedná o majetek, který se vydává českým orgánům (rozumí se věci movité a pohledávky), nebo v souvislosti s projednáním dědictví s nemovitým majetkem, cizí stát přiznává rozhodnutím českých soudních orgánů právní následky.

Naproti tomu, jde-li o dědictví po cizinci, je pravomoc českého soudu dána vždy, je-li předmětem dědictví nemovitost nacházející se na českém území. Jde-li o movité věci a jiné hodnoty, použije se pro určení pravomoci ust. § 45 odst. 1 písm.

⁴² Český civilní proces vymezuje příslušnost jako působnost jednotlivých soudů v rámci soudní soustavy (příslušnost může být věcná, místní a funkční), kdežto pravomoc jako působnost soudu mimo rámec soudní soustavy vůči orgánům, které do ní nepatří (viz Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha 2006, str. 121)

⁴³ Z usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16.2.2005, sp.zn. 29 Od 87/2004, publikováno v: Vaške, V.: Přehled judikatury ve věcech civilního řízení s mezinárodním prvkem, I. vydání, ASPI 2006, str. 91.

a) b) ZMPS, přičemž založení pravomoci českého soudu bude odvislé od splnění tam uvedených podmínek (nevydávání dědictví cizím státem, nepřiznávání právních následků rozhodnutím českých soudů v cizím státě, odmítnutí cizího státu dědictví projednat, nevyjádření se cizího státu, bydliště zůstavitele v České republice a žádost dědice, který se v České republice zdržuje). Zatímco pravomoc založená podle § 45 odst. 1 písm. a) b) ZMPS je pravomocí fakultativní, tzn., že se danou záležitostí může zabývat i orgán jiného státu, v případě podle § 45 odst. 1 písm. c) ZMPS stanoví pravomoc českých justičních orgánů jako výlučnou.

V jiných případech, kdy není dána pravomoc českých soudů k projednání dědictví po cizinci, které leží na území České republiky, soud provede na základě § 175z OSŘ předběžné šetření a omezí se pouze na zajištění takového majetku. Zároveň vydá účastníkům na jejich žádost úřední potvrzení o výsledku tohoto šetření.

Je-li dána pravomoc českého soudu k projednání dědictví, postupuje soud podle českých procesních předpisů (§ 48 ZMPS), zejména aplikuje ustanovení hlavy páté OSŘ „Řízení o dědictví“ (§ 175a – 175zd).

Na dědické řízení dále dopadá ust. § 47 ZMPS, které upravuje, které subjekty jsou vyňaty z pravomoci českých soudů. Jedná se o cizí státy a osoby požívající diplomatické imunity. Z uvedeného však existuje výjimka, a pravomoc českého soudu v dědických věcech je dána, jestliže osoby požívající imunity vystupují jako soukromé osoby a nikoliv jako zmocněnce vysílajícího státu (§ 47 odst. 3 písm. c) ZMPS) nebo cizí stát, resp. osoby požívající imunity se dobrovolně podrobí pravomoci českých soudů (§ 47 odst. 3 písm. d) ZMPS) nebo je-li předmětem řízení nemovitost, nacházející se na českém území (§ 47 odst. 3 písm. a) ZMPS).

Na závěr je ještě třeba poukázat na to, že pravomoc českých soudů ve věci projednání sporů, jež s dědictvím souvisí, se nebude posuzovat podle § 44 nebo § 45 ZMPS, které se vztahují jen na projednání dědictví, ale podle mezinárodní smlouvy nebo § 37 ZMPS o pravomoci ve věcech majetkových. Ustanovení § 37 ZMPS má obecný okruh působení, a použije se ho tam, kdy pro určitý druh soukromoprávních věcí ZMPS neobsahuje výslovně stanovenou pravomoc. Stejný

postup jako pro dědické spory platí i pro žaloby, jimiž se žalobce domáhá ochrany oprávněného dědice ve smyslu ustanovení § 485 OZ.⁴⁵

3.2 Pravomoc nizozemských soudů ve věcech dědických

Na úvod je potřeba poznamenat, že ustanovení pravomoci nizozemských soudů se použijí pouze v případech, kdy neexistují příslušné komunitární právní předpisy, ani závazná mezinárodní smlouva (čl. 1 Rv). Jak bylo vysvětleno výše, otázky dědictví stojí prozatím mimo pravomoc ES. Z toho vyplývá, že ustanovení Rv se ohledně pravomoci ve věcech dědických aplikují za předpokladu, že otázka pravomoci není upravena v rámci mezinárodních smluv.

Úpravě pravomoci ve věcech dědických jsou věnovány čl. 2 a 3 Rv ve spojení s čl. 6e a 6f Rv, a dále čl. 8 Rv. Čl. 2 a 3 Rv obsahují obecnou úpravu pravomoci nizozemského soudu v závislosti na tom, zda se jedná o sporné nebo nesporné řízení. V případě sporného řízení se použije čl. 2 Rv, podle kterého je nizozemskému soudu dána pravomoc, má-li žalovaný domicil⁴⁶ nebo obvyklé bydliště v Nizozemí. Pro nesporné řízení, které upravuje čl. 3 Rv, je pravomoc nizozemského soudu založena, (a) má-li účastník nebo alespoň jeden z účastníků domicil nebo obvyklé bydliště v Nizozemí, nebo (b) případ je jinak dostatečně spojen s právní sférou Nizozemí.⁴⁷

⁴⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 8. 1987, sp.zn. Cpjf 27/86, uveřejněné ve Sběrce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 9-10, roč. 1987, pod č. 26, str. 528.

⁴⁶ V Nizozemí je termín domicil (*woonplaats*) upraven v čl. 1:10 až 1:15 Občanského zákoníku (*Burgerlijk Wetboek*) (dále jen „BW“). Podle judikatury, domicil představuje místo, kde osoba skutečně žije se svojí rodinou, kde se nachází jeho majetek, stručně řečeno je to místo, které osoba opustí pouze ze závažných důvodů a s úmyslem vrátit se jakmile tyto důvody pominou (Hoge Raad, 19.1.1880, *Weekblad van het Recht* 1880, 4475). Pro úplnost uvádím i pojetí české, které používá termín bydliště. Bydlištěm fyzické osoby se podle českého práva, tak jak ho užívá zákon č. 97/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, rozumí obec, resp. městský obvod, v němž tato osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat. Bydlištěm je zejména místo, kde má fyzická osoba svůj byt, rodinu, popř. kde pracuje, jestliže tam také bydlí. Obsah pojmu bydliště není totožný s obsahem pojmu trvalý pobyt, kterého užívají předpisy správního práva upravující evidenci obyvatel. Zpravidla se však tyto pojmy budou překrývat (viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2.6.2005, 30 Cdo 444/2004).

⁴⁷ Kramer, X.E.: *Dutch Private International Law - Overview 1998-August 2002*, vydáno v *IPRax* 2002, č. 6, str. 8, https://ep.eur.nl/bitstream/1765/9645/1/2002_IPRax_Overview_Dutch_PIL-Kramer.pdf.

Čl. 6 pak stanoví alternativní kritéria pro založení pravomoci, přičemž se aplikuje jak pro sporné, tak nesporné řízení. Čl. 6e Rv stanoví pravomoc nizozemských soudů, jestliže předmětem dědictví je nemovitost nacházející se na nizozemském území. Proto, v případě, že zůstavitel (nizozemský občan) s domicilem nebo obvyklým bydlištěm v zahraničí zanechá nemovitost na území Nizozemí, k projednání dědictví bude dle čl. 6e Rv povolán soud nizozemský. Nizozemí vychází ze zásady jednotného dědického statusu (viz dále), dle které se pravomoc soudu k projednání dědictví vztáhne i na projednání dědictví movitého. Podle čl. 6f Rv je pak pravomoc nizozemského soudu dána, jestliže zůstavitel měl svůj poslední domicil nebo obvyklé bydliště v Nizozemí.⁴⁸

Dědických věcí se týká ještě čl. 8 Rv, který upravuje volbu soudu. Na základě tohoto ustanovení je dědicům (nikoli budoucímu zůstaviteli) dána možnost zvolit si soud příslušný k projednání dědictví, s výjimkou případu, kdy pro to není dán rozumný důvod. Příslušným k projednání dědictví pak bude soud takto určen. Podobné ustanovení zná také právní řád Německa, Rakouska, Belgie či Řecka.⁴⁹

Ze shmutí výše uvedeného plyne, že pravomoc nizozemských soudů ve věcech dědických je založena:

- (1) měl-li alespoň jeden za žalovaných (dědické spory) nebo účastníků domicil nebo obvyklé bydliště v Nizozemí;
- (2) měl-li zůstavitel domicil nebo obvyklé bydliště v Nizozemí v době jeho smrti;
- (3) jestliže nemovitost patřící do dědictví se nachází na území Nizozemí;
- (4) jestliže případ je dostatečně spojen s právní sférou Nizozemí;
- (5) jestliže se dědici dohodly postoupit případ nizozemskému soudu, s výjimkou případu, kdy pro to není dán rozumný důvod.

Výčet je taxativní, což znamená, že ani nizozemská státní příslušnost kterékoliv ze stran, ani použitelnost nizozemského práva jako práva rozhodného pro dědictví

⁴⁸ Kramer, X.E.: Dutch Private International Law - Overview 1998-August 2002, vydáno v IPRax 2002, č. 6, str. 8, https://ep.eur.nl/bitstream/1765/9645/1/2002_IPRax_Overview_Dutch_PIL-Kramer.pdf.

⁴⁹ Deutsches Notarinstitut, Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union (Studie für die Europäische Kommission, Generaldirektion Justiz und Inneres), 2002, str. 198.

není dostačujícím důvodem k založení pravomoci soudu projednat dědictví. Soudy ale mohou přijmout předběžná opatření k zajištění majetku, i když nemají pravomoc v dědické věci jednat.⁴⁹

4. DĚDICKÉ PRÁVO V KOLIZNÍ ÚPRAVE ČESKÉ REPUBLIKY A NIZOZEMÍ

Za dědictví s cizím prvkem se považuje dědictví po cizím občanovi nebo dědictví, které se alespoň zčásti nachází v cizině. V širším slova smyslu se za dědictví s cizím prvkem považuje i to, pokud je jeden z účastníků dědického řízení (dědiců) cizinec zdržující se v zahraničí.⁵⁰ Jde-li o dědictví s cizím prvkem, použijí se normy mezinárodního práva soukromého, které obsahují tzv. kolizní ustanovení, tj. ustanovení, která přímo neupravují práva a povinnosti, ale odkazují na použití práva toho či onoho státu.

4.1 Kolizní úprava dědického práva v českém mezinárodním právu soukromém

Kolizní ustanovení týkající se dědických věcí jsou v českém právu zakotveny v § 17 – 18 ZMPS. Kolizní normy upravují dědický statut, kterým se řídí právní poměry dědické a některé otázky dědění ze závěti.

4.1.1 Určení dědického statusu

Dle § 17 ZMPS se právní poměry dědické řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti. Hraničním určovatelem pro celé dědictví, jak věci movité, tak věci nemovité, je státní příslušnost zůstavitele v době smrti (*lex patriae*). Je přitom lhostejné, zda zůstavitel zemřel v České republice nebo v cizině.

⁴⁹ Duynstee, F.A.A., Houben, K.M.F.J.: The Netherlands (Chapter 15), str. 401, in Hayton, D.: European Succession Laws, 2.vydání, Bristol Jordans 2002.

⁵⁰ Fenyk, J., Ondruš, R.: Právní styk s cizinou v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy, 1997, str. 192-193.

Stávající zákonná úprava tak vychází ze zásady tzv. jednotného dědického statusu, který nerozlišuje mezi věcmi movitými a nemovitými. V důsledku toho se pro uspořádání dědických právních poměrů k celému dědictví použije jediného práva. Rozhodující je státní příslušnost zůstavitele v době jeho smrti. Toto časové určení má význam např. pokud zůstavitel po dobu svého života změní svou státní příslušnost.

4.1.1.1 Otázky upravené dědickým statutem

Do rozsahu kolizní normy § 17 (právní poměry dědické) je zahrnuta veškerá úprava hmotného dědického práva právního řádu příslušného státu. Jedná se zejména o tyto otázky: zda je dán důvod pro dědění, co patří do dědictví, otázka dědické způsobilosti a dědické nezpůsobilosti, okruh dědiců ze zákona, rozdělení majetku mezi dědice (včetně případného započtení dříve získaného majetku na dědický podíl), odpovědnost za zůstavitelovy závazky, dědění ze závěti, vydědění apod.⁵¹ Jak již bylo uvedeno, rozsah kolizní normy nerozlišuje, zda se právní poměry dědické týkají věcí movitých či nemovitých.

Pochybnosti vyvolává otázka, zda do rozsahu právní poměry dědické spadá i případ tzv. odúmrti, tj. případ, kdy majetek zůstavitelem zanechaný připadne státu, protože nejsou žádní dědicové ze zákona, ani ze závěti. Rozhodné je, zda se tu jedná o dědické právo státu anebo o zvláštní způsob nabytí vlastnického práva státem, který nelze ztotožnit s děděním. Jde o otázku kvalifikační, tzn. řešení závisí na tom, jak se kvalifikuje nárok státu na odúmrtí, jako nárok dědickoprávní nebo nárok okupační povahy vyplývající ze státní svrchovanosti okupovat věci na státním území, které nikomu nenáleží. Tuto kvalifikaci je třeba provést podle *lex fori*.

Podle českého práva se použije ust. § 462 OZ, který stanoví, že „dědictví, jehož nenabude žádný dědic, připadne státu“. Z této formulace lze vyvodit, že podle českého práva stát není v případě odúmrti dědicem, ale jeho nárok k odúmrti je zvláštním důvodem vzniku vlastnického práva. Odúmrtí jako zvláštní způsob nabytí

⁵¹ Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, 1. vydání, Panorama Praha 1989, str 146-147.

majetku tak nespadá do rozsahu kolizní normy § 17, nýbrž do rozsahu kolizních norem pro věcná práva (§ 5, 6)⁵². Podle uvedených kolizních norem se tak použije právo státu místa polohy věci, tzn. pokud se odúmrť nachází na území ČR, použije se českého práva, podle kterého majetek připadne českému státu.^{53,54} Tady je potřeba upozornit, že až do okamžiku, kdy je konstatováno, že neexistuje žádný dědic, se právní poměry dědické řídí právem státu, jehož státním příslušníkem byl zůstavitel v době smrti.⁵⁵

4.1.2 Správa pozůstalosti

V souvislosti se správou pozůstalosti je důležité se zmínit o tzv. mezinárodní správě pozůstalosti. Od 1.7.1993 je Česká republika vázána Haagskou Úmluvou o mezinárodní správě pozůstalostí z 2.10.1973, jejíž text byl publikován pod č. 218/1995 Sb. Prozatím jsou touto úmluvou vázány ještě Portugalsko a Slovensko. Podle této úmluvy vydávají členské státy tzv. mezinárodní průkaz osobám oprávněným ke správě movitého majetku po zemřelé osobě, který vymezuje jejich pravomoci.⁵⁶ Článek 6 této úmluvy dále stanoví, že každý smluvní stát musí ustanovit soudní nebo správní úřad příslušný pro pořizování průkazu. V České republice jsou těmito orgány příslušnými pro pořizování průkazů pro osoby oprávněné ke správě pozůstalosti v druhých členských státech okresní soudy nebo soudy jim na roveň postavené (v Praze např. obvodní soud, v Brně je to Městský soud), které jsou místně příslušné pro řízení o dědictví.⁵⁷

⁵² §5 ZMPS: „Věcná práva k nemovitostem i k věcem movitým se řídí... právem místa, kde věc je.“
§6 ZMPS: „Vznik a zánik věcných práv k věcem movitým řídí se právem místa, kde věc byla v době, kdy nastala skutečnost, která zakládá vznik nebo zánik tohoto práva.“

⁵³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 344.

⁵⁴ V této souvislosti Zdeněk Kučera navrhuje, aby v rámci rekodifikace mezinárodního práva soukromého, ZMPS stanovil, že v případě odúmrť věci a práva umístěná na území České republiky případnou českému státu (viz Kučera, Z.: K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého, AUC Iuridica, č. 1-2, 2003, str. 173)

⁵⁵ Fenyk, J., Ondruš, R.: Právní styk s cizinou v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy, 1997, str. 196.

⁵⁶ Čl. 1 Úmluvy o mezinárodní správě pozůstalostí z 2.10.1973

⁵⁷ §57 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30.4.2004, č.j. 56/2004-MO-J, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních.

Cílem úmluvy je usnadnit správu dědictví s cizím prvkem tak, že osoba pověřená správou pozůstalosti bude mít co nejvýhodnější postavení při shromažďování majetku v cizině, při vypořádávání práv a závazku ve vztahu k tomuto majetku, při nakládání s tímto majetkem, při jeho zajištění, rozdělení a transferu do států dědiců, při realizaci odkazů a rozdělení majetku mezi dědice apod.⁵⁸ Uvedená úmluva je založena na principu *inter partes*, tedy se aplikuje jen mezi smluvními stranami.

4.2 Kolizní úprava dědického práva v nizozemském mezinárodním právu soukromém

V nizozemském právu o kolizní úpravě dědického práva⁵⁹ pojednává zvláštní Zákon o KÚDP a Haagská dědická úmluva, implementovaná do nizozemského právního řádu čl. 1 Zákona o KÚDP. Uvedené právní předpisy se však použijí pouze za předpokladu, že se jedná o dědictví nabyté 1.10.1996 nebo později.⁶⁰

4.2.1 Určení dědického statusu

Haagská dědická úmluva vychází z jednotného dědického statusu, tzn. že pro určení rozhodného práva pro celé dědictví jak movité, tak nemovité, používá jediného hraničního určovatele.⁶¹ Princip jednotného dědického statusu se nepoužije pouze v případě, když se majetek (tj. nemovitosti, podniky a jiný speciální druh majetku) nachází ve státě, kterého kolizní úprava vychází z tzv. rozštěpeného dědického statusu. Ve smyslu znění čl. 15 Haagské dědické úmluvy tak použití práva podle úmluvy nemá vliv na použití práva státu, který používá rozštěpeného dědického statusu z důvodu ekonomického, rodinného nebo sociálního určení. Např. pokud

⁵⁸ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. doplněné a opravené vydání, Doplněk 2004, str. 347.

⁵⁹ Úprava hmotného dědického práva je obsažena v Knize 4 nizozemského občanského zákoníku (233 článků). Jedná se o novou právní úpravu, v účinnosti od 1.1.2003. Anglický překlad Knihy 4 obsahuje publikace Summer, I., Warendorf, H.: Inheritance Law Legislation of the Netherlands, Intersentia 2005.

⁶⁰ Nizozemí je stoupencem tzv. francouzského typu přechodu pozůstalosti, na základě kterého pozůstalost přechází na dědice přímo a bezprostředně po smrti zůstavitele *ipso iure*. Tzn. že okamžik smrti zůstavitele je shodný s okamžikem nabytí pozůstalosti.

⁶¹ Čl. 7 Haagské dědické úmluvy

nizozemský občan bydlící v Nizozemí zemře a zanechá nemovitost v Anglii (Anglie používá zásadu rozštěpeného dědického statusu), tak pro dědické poměry ohledně nemovitosti se použije anglického práva jako práva rozhodného, a to na základě hraničního určovatele *lex rei situs*.

4.2.1.1 Otázky upravené dědickým statutem

Rozsah kolizní úpravy dědického práva určuje čl. 7 odst. 2 Haagské dědické úmluvy. Patří tam tyto otázky:

- (1) určení dědiců a jejich práv;
- (2) stanovení velikosti příslušných dědických podílů, včetně případného započtení dříve získaného majetku od zemřelého *inter vivos* na dědický podíl;
- (3) vydědění a otázku dědické nezpůsobilosti;
- (4) materiální platnost pořízení pro případ smrti.

Rozsah kolizní úpravy dědického práva určený Haagskou dědickou úmluvou není konečný. Smluvní státy si mohou dědickým statutem upravit i další otázky.⁶³

Co se týče otázky odúmrti, čl. 16 Haagské dědické úmluvy určuje, že použití práva podle této úmluvy nebrání státu nebo subjektu jmenovaného státem nabýt majetek, který nemá dědice, pokud se nachází na jeho území. Uvedené ustanovení tak poskytuje dvě možná řešení. Majetku, který nemá žádné dědice, může nabýt jednak stát, na jehož území se takový majetek nachází (české řešení), jednak stát určený podle práva rozhodného pro dědění⁶⁴ (čl. 5 nebo čl. 3 Haagské dědické úmluvy).

4.2.1.2 Volba práva

Haagská dědická úmluva vychází ze zásady respektování zůstavitelovy vůle („*favor testamenti*“), tzn. že umožňuje „budoucímu“ zůstaviteli zvolit si právo, kterým se bude jeho dědictví řídit, a to za předem stanovených podmínek. Jedná se

⁶³ Čl. 7 odst. 3 Haagské dědické úmluvy

⁶⁴ The Law Reform Commission: Report on the Hague Convention on the Law Applicable to succession to the estates of deceased persons, Ireland, First Published April 1991, str. 78.

ovšem o materiální volbu práva⁶⁴, tedy omezenou, a to na právo státní příslušnosti nebo právo obvyklého bydliště v době volby nebo v době smrti.⁶⁵ Volba práva a její eventuální odvolání musí dále splnit formální náležitosti pořízení pro případ smrti a je platná jen tehdy, pokud pro celé dědictví se v souladu se zásadou jednotného dědického statusu použije stejného práva, tzn. zůstavitel si nemůže zvolit právo způsobem, který by rozlišoval mezi věcmi movitými a nemovitými.

Nezvolí-li si zůstavitel rozhodné právo *lex successionis*, použije se čl. 3 Haagské dědické úmluvy, na základě kterého se dědické řízení řídí právním řádem státu, kde měl zůstavitel obvyklé bydliště v době smrti, byl-li také jeho státním příslušníkem nebo měl-li v tomto státě po dobu delší než pět let bezprostředně před jeho smrtí také trvalé bydliště. V posledně uvedeném případě se avšak ve výjimečných případech použije práva státní příslušnosti zůstavitele (*lex patriae*), jestliže byl zůstavitel v době své smrti prokazatelně víc spjat se státem, jehož byl státním příslušníkem. Pro veškeré další případy se použije práva státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti (*lex patriae*), ledaže v době smrti byl zemřelý víc spjat s jinou zemí; v tom případě se použije práva tohoto státu.⁶⁶

Z uvedeného plyne, že dědictví cizince (tj. nikoli Nizozemce) majícího trvalý pobyt v Nizozemí po dobu nejméně pět let, se bude zpravidla řídit právem nizozemským (s výjimkou případu, kdy zůstavitel byl ke dni úmrtí víc spjat se státem, jehož byl státním příslušníkem). Na druhou stranu, dědictví nizozemského občana s trvalým pobytem v zahraničí po dobu víc než pět let, který zanechá majetek v Nizozemí pro daňové nebo jiné účely, se bude zpravidla řídit právem cizím.

4.2.1.3 Zpětný a další odkaz

V souvislosti s probíranou problematikou je nutno se zastavit u otázky zpětného a dalšího odkazu. Odkazem se rozumí případ, kdy kolizní norma tuzemského práva přikazuje použít práva cizího státu a podle kolizní normy tohoto cizího státu se má použít tuzemského práva (tzv. zpětný odkaz) nebo práva jiného cizího státu (tzv.

⁶⁴ Čl. 6 Haagské dědické úmluvy

⁶⁵ Čl. 5 Haagské dědické úmluvy

⁶⁶ Čl. 3 Haagské dědické úmluvy

další odkaz).⁶⁷ Zatímco česká právní úprava patří k těm, které jak zpětný, tak další odkaz přijímají, pokud to odpovídá rozumnému a spravedlivému uspořádání vztahu, o který jde (§ 35 ZMPS)⁶⁸, nizozemská právní úprava zpětný ani další odkaz obecně nepřipouští.⁶⁹ Haagská dědická úmluva přijetí zpětného nebo dalšího odkazu, až na jednu výjimku obsaženou v čl. 4 této úmluvy, také výslovně vylučuje.⁷⁰

Ustanovení čl. 4 Haagské dědické úmluvy stanoví, že pokud právo rozhodné pro dědění určené podle čl. 3 této úmluvy, je právo nesmluvního státu, jehož kolizní normy odkazují na právo dalšího nesmluvního státu, použije se tohoto práva (tj. práva dalšího nesmluvního státu). Tento článek tak pojednává o výjimečné situaci, která zahrnuje pouze jeden smluvní stát a dva nesmluvní státy. Jinými slovy, právo smluvního státu odkazuje na právo nesmluvního státu, jehož kolizní normy odkazují na právo dalšího nesmluvního státu, přičemž normy tohoto dalšího nesmluvního státu odkazují na vlastní hmotné právo. Ustanovení čl. 4 uvedené úmluvy se tedy nepoužije, pokud kolizní normy práva nesmluvního státu odkazují zpět na právo smluvního státu nebo kolizní normy dalšího nesmluvního státu odkazují zpět na právo prvního nesmluvního státu nebo dále na právo dalšího třetího nesmluvního státu.⁷¹ Jedná se tu tedy o tzv. omezené použití doktríny odkazu.

Je třeba také zdůraznit, že čl. 4 Haagské dědické úmluvy se použije, i když kolizní normy nesmluvního státu se vztahují pouze na část dědictví, a nikoliv na celou pozůstalost.

⁶⁷ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 159.

⁶⁸ Ust. § 35 ZMPS je nutno chápat vždy pouze jako možnost přijetí zpětného nebo dalšího odkazu, nikoliv jako nutnost nebo povinnost tohoto odkazu využít. Soud této možnosti využije např. tehdy, pokud použitím českého právního řádu lze dosáhnout jednoduššího řešení věci než aplikaci cizího právního řádu, který by tu měl být použit. Účelem uvedeného ustanovení však není zvýhodňovat ty dědice, kteří jsou českými státními příslušníky nebo bydlí na českém území (viz stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 8. 1987, sp.zn. Cpjf 27/86, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 9-10, roč. 1987, pod č. 26, str. 528).

⁶⁹ Boele-Woelki, K., Joustra, C., Steenhoff, G.: Dutch Private International Law at the end of the 20th Century: pluralism of methods, str. 224-225, in Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law (Bristol 1998), Intersentia Rechtswetenschappen 1998.

⁷⁰ Čl. 17 ve spojení s čl. 4 Haagské dědické úmluvy

⁷¹ The Law Reform Commission: Report on the Hague Convention on the Law Applicable to succession to the estates of deceased persons, Ireland, First Published April 1991, str. 55-56.

4.2.2 Správa pozůstalosti

Problematika správy pozůstalosti nespadá pod rozsah kolizní normy čl. 7 odst. 2 Haagské dědické úmluvy. Otázku správy pozůstalosti, tzn. vypořádání a rozdělení dědictví, tak upravuje čl. 4 Zákona o KÚDP. Ten stanoví, že vypořádání, jakož i rozdělení pozůstalosti se řídí právem nizozemským, jestliže zůstavitel měl své poslední obvyklé bydliště v Nizozemí (i když takto určené právo nizozemské není právem rozhodným pro dědění). Stejným způsobem se určuje právo, kterým se řídí práva a povinnosti správce pozůstalosti určeného zůstavitelem, tzn. právem nizozemským, pokud zůstavitel (zanechavší závět') v době své smrti měl poslední obvyklé bydliště v Nizozemí.⁷²

Zákon neupravuje otázku rozhodného práva pro vypořádání dědictví, pokud zůstavitel měl poslední obvyklé bydliště v zahraničí, tedy nikoli v Nizozemí. Důvodová zpráva k návrhu zákona o KÚDP ale obsahuje, že kolizní norma upravena v čl. 4 Zákona o KÚDP se použije analogicky i pro tento případ.⁷³ Tzn. že měl-li zůstavitel své poslední obvyklé bydliště v zahraničí a zanechá majetek v Nizozemí, použije se ohledně správy pozůstalosti právo cizí, tj. právo posledního obvyklého bydliště v zahraničí. Správce pozůstalosti ustanovený na základě takto určeného práva bude v Nizozemí právně uznán. Jestliže ale správce pozůstalosti ve státě posledního obvyklého bydliště zůstavitele nebude ustanoven, resp. tato osoba nebude moci vykonávat svou funkci mimo vlastní jurisdikci, správce pozůstalosti bude jmenován podle rozhodného dědického práva. Jestliže ani toto nebude možné, použije se nizozemského práva jako *lex situs* majetku.⁷⁴

Příklad: Nizozemský občan, mající obvyklé bydliště po dobu kratší než pět let v České republice, zemře bez závěti. Které právo bude rozhodné pro úpravu dědictví a správu pozůstalosti? Na základě Haagské dědické úmluvy se aplikuje právo nizozemské, jako hraniční určovatel se použije státní příslušnost zůstavitele (čl. 3 odst. 3 Úmluvy). Z české perspektivy se použije taktéž právo nizozemské,

⁷² Čl. 5 odst. 1 Zákona o KÚDP

⁷³ Duynstee, F.A.A., Houben, K.M.F.J.: The Netherlands (Chapter 15), str. 399-400, in Hayton, D.: European Succession Laws, 2.vydání, Bristol Jordans 2002.

⁷⁴ Duynstee, F.A.A., Houben, K.M.F.J.: The Netherlands (Chapter 15), str. 399-400, in Hayton, D.: European Succession Laws, 2.vydání, Bristol Jordans 2002.

použitým kritériem je státní příslušnost zůstavitele v době smrti. Naopak, správa pozůstalosti se bude z nizozemské perspektivy řídit právem českým, jako hraniční určovatel se užije poslední obvyklé bydliště (čl. 4 odst. 1 Zákona o KÚDP). Práva nizozemského se jako práva rozhodného pro správu pozůstalosti použije pouze v případě, kdy český správce odmítne vykonávat jeho funkci v Nizozemí.

4.2.2.1 Otázky upravené správou pozůstalosti

Do rozsahu kolizní úpravy správy pozůstalosti patří následující otázky:

- (1) přímý přechod dědictví dědicům;
- (2) odpovědnost dědiců věřitelům zůstavitele, přijetí dědictví za podmínky, že odpovědnost za závazky pozůstalého nepřekročí cenu dědictví;
- (3) rozsah pravomocí správce pozůstalosti (ustanoveného soudem nebo stanoveného závětí);
- (4) rozdělení dědictví mezi dědice⁷⁵,
- (5) správa opuštěného majetku, tj. majetku nepožadovaného dědici.⁷⁶

4.3 Srovnání

Kolizní úprava dědictví s cizím prvkem vychází u obou zkoumaných právních řádů z jednotného dědického statusu. Na celé dědické řízení se tak na základě jediného hraničního určovatele aplikuje jeden právní řád, aniž by se činil rozdíl mezi věcmi movitými a nemovitými. Nizozemská právní úprava obsahuje poměrně složitou soustavu kolizních norem pro určení dědického statusu. Vychází především z obvyklého bydliště zůstavitele v době smrti v kombinaci s jeho státní příslušností. Dále používá ještě tzv. užší vztah k právu jiného státu. Naopak, česká právní úprava nabízí jednodušší řešení, jako hraničního určovatele pro dědické právní poměry používá pouze státní příslušnosti v době smrti.

⁷⁵ Na základě čl. 4 odst. 2 Zákona o KÚDP, dědicové pozůstalosti, jejíž zůstavitel měl poslední obvyklé bydliště v Nizozemí, si mohou společně zvolit právo jiného státu (tj. nikoli nizozemského) jako práva rozhodného pro rozdělení majetku, aniž by tím byl dotčen požadavek *lex situs* majetku.

⁷⁶ Duynstee, F.A.A., Houben, K.M.F.J.: *The Netherlands* (Chapter 15), str. 400, in Hayton, D.: *European Succession Laws*, 2.vydání, Bristol Jordans 2002.

Dále se zaměřím na otázky upravené dědickým statutem, tedy co vše předmětné právní řády subsumují pod kolizní normy upravující dědické právní poměry. Zatímco kolizní ustanovení § 17 ZMPS zpravidla zahrnují veškerou úpravu hmotného dědického práva právního řádu příslušného státu (otázky existence důvodu dědění, vymezení rozsahu dědictví, velikost dědických podílů, okruh dědiců ze zákona a ze závěti, dědická způsobilost nebo nezpůsobilost, odpovědnost za dluhy dědictví apod.), rozsah příslušných kolizních ustanovení nizozemského práva je poněkud omezenější. Je to důsledek toho, že Haagská dědická úmluva, kterou Nizozemí inkorporovalo do svého právního řádu, představuje kompromisní řešení mezi systémem kontinentálního práva a systémem common law. Proto otázky spadající pod rozsah kolizní normy čl. 7 odst. 2 Haagské dědické úmluvy je možno označit za jakýsi minimální balík přijatelný pro oba právní systémy. Nicméně, čl. 7 odst. 3 Haagské dědické úmluvy poskytuje smluvním státům úmluvy možnost upravit si dědickým statutem i další otázky v čl. 7 odst. 2 dané úmluvy nezahrnuté.

Čl. 7 odst. 2 Haagské dědické úmluvy se tak omezuje na určení dědiců a jejich práv, stanovení velikosti dědických podílů, vydědění, otázku dědické nezpůsobilosti a materiální platnost pořízení pro případ smrti. Problematika vypořádání a rozdělení dědictví je pak upravena odděleně v Zákoně o KÚDP (čl. 4). V této souvislosti je ještě nutné upozornit, že otázky upravené Haagskou dědickou úmluvou (čl. 7 odst.2) se řídí právem určeným podle čl. 5 nebo čl. 3 uvedené úmluvy, zatímco pro vypořádání a rozdělení dědictví se použije jiného rozhodného práva, určeného podle čl. 4 Zákona o KÚDP.

Další relevantní otázkou je otázka volby práva (*professio iuris*) rozhodného pro dědění. V českém právu je volba práva stále přípustná pouze pro smlouvy závazkového práva (§9 ZMPS) a pro pracovní smlouvy (§16 ZMPS), a to jen ve vztazích s mezinárodním prvkem.⁷⁷ Naproti tomu, nizozemská úprava je v tomto ohledu o něco pokrokovější, jelikož volbu rozhodného práva připouští i ve věcech dědických. Ve znění čl. 5 Haagské dědické úmluvy si budoucí zůstavitel může předem jednostranným projevem vůle zvolit právo rozhodné pro dědění. Jedná se

⁷⁷ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 128.

ovšem o volbu omezenou, a to na právní řády států příslušnosti zůstavitele nebo jeho obvyklého pobytu v době volby nebo úmrtí. V Nizozemí nejde o nový jev. Volba práva v oblasti práva dědického s mezinárodním prvkem už existuje v Nizozemí delší dobu. Michiel Tomlow, notář působící v městu Heerlen (Nizozemí), v této souvislosti uvedl, že v praxi veškeré závěti obsahují ujednání o volbě práva. Závěť zanechá asi polovina zůstavitelů.⁷⁸ Obecně, v zemích kontinentálního typu, je však možnost volby rozhodného práva v oblasti práva dědického poměrně novým fenoménem. Dalším z mála příkladů je také Belgie.⁷⁹

4.4 Kolizní úprava dědění ze závěti v českém mezinárodním právu soukromém

Kolizní úpravu dědění ze závěti upravuje § 18 ZMPS. Uvedeného ustanovení se použije nejen na dědictví po cizím občanovi nebo dědictví, které se nachází v cizině, ale také na dědictví po českém občanovi, které se nachází v České republice, pořídil-li zůstavitel závěť na území cizího státu.⁸⁰

4.4.1 Způsobilost zřídit nebo zrušit závěť

Způsobilost zřídit nebo zrušit závěť upravuje ZMPS odlišně, než je tomu v případě obecné způsobilosti k právům a právním úkonům. Obecnou způsobilost k právům a právním úkonům upravuje § 3 odst.1 ZMPS, zatímco způsobilost zřídit nebo zrušit závěť § 18 odst. 1 ZMPS. Ustanovení § 18 odst. 1 ZMPS je tak ustanovením *lex specialis* k ustanovení § 3 odst.1 ZMPS, a v souladu se zásadou *lex specialis derogat lex generalis*, § 18 ZMPS deroguje ve svém rozsahu § 3 ZMPS. Důsledkem toho je, že pro způsobilost cizince zřídit nebo zrušit závěť nebude stačit, že je

⁷⁸ Choice of the Applicable Law – Discussion, str. 437.

http://www.dnoti.de/eu_studie/14_Diskussion_Mo_nachm.pdf

⁷⁹ Čl. 79 Belgického zákona o mezinárodním právu soukromém ze dne 16.7.2004, z Svoboda, J.: Zelená kniha Dědictví a Závěti, Ad Notam, 3/2005, str. 100.

⁸⁰ Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, Linde Praha 2005, str. 290.

způsobilý podle českého práva, i kdyby příslušný projev učinil na území České republiky.⁸²

Ve smyslu § 18 odst.1 ZMPS se způsobilost osoby zřít nebo zrušit závět' řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době projevu vůle (tj. v době pořízení závěti či jiného pořízení pro případ smrti). Rozhodující je *lex patriae* zůstavitele v době, kdy projev učinil, a nikoli v době smrti. *Lex patriae* je v tomto případě tzv. proměnlivou skutečností, jelikož se může v průběhu určitého časového období změnit. Proto ji ZMPS váže (stabilizuje) k určitému časovému momentu, tj. k době projevu vůle. To znamená, že pokud např. zůstavitel změní později (poté, co pořídí závět' nebo jiné pořízení pro případ smrti) státní příslušnost, nebude to mít na otázku platnosti projevu vůle žádný vliv. Závět' se nestane dodatečně neplatnou.

Téhož hraničního určovatele se dále použije pro posouzení účinků vad vůle a jejího projevu (např. omyl zůstavitele, určitost projevu vůle), pro určení, které další druhy pořízení pro případ smrti jsou přípustné (např. darování pro případ smrti, dědická smlouva, listina o vydědění (tzv. negativní závět')⁸³, listina o správě dědictví⁸⁴) a také pro posouzení, zda závět' či jiné pořízení, resp. zrušení takového právního úkonu má požadovanou formu (viz dále).

4.4.2 Forma závěti

Formu závěti upravuje v českém právu § 18 odst. 2 ZMPS. Obdobně jako v případě způsobilosti zřít nebo zrušit závět', volí ZMPS pro formu závěti odlišný hraniční určovatel než pro obecné případy formy právní úkonu upravené v § 4 ZMPS. Ustanovení § 18 odst. 2 ZMPS je tak normou zvláštní ve vztahu k § 4 ZMPS.

Pro formu závěti se na prvním místě používá stejného hraničního určovatele jako pro způsobilost zřít nebo zrušit závět'. Forma závěti se tak primárně řídí právem státu, jehož příslušníkem byl zůstavitel v době, kdy závět' učinil, tj. v době projevu vůle. I v tomto případě je státní příslušnost časově stabilizovaná jako v případě

⁸² § 3 odst. 2 ZMPS: „Činí-li právní úkon v ČR cizinec, stačí, není-li dále uvedeno něco jiného, je-li k úkonu způsobilý podle práva českého.“

⁸³ Vydědění bylo do právní úpravy zavedeno novelou OZ, ustanovením § 469a OZ.

⁸⁴ Listina o správě dědictví byla v České republice zavedena s účinností od 1.1.2005, novelou OZ, zákonem č. 554/2004 Sb.

způsobilosti, tj. k době projevu vůle. Pro změnu státní příslušnosti platí totéž, co bylo uvedeno ohledně způsobilosti zřídít nebo zrušit závěť.

Kromě základní kolizní normy obsahuje § 18 odst. 2 ZMPS normu subsidiární, podle které stačí, vyhoví-li forma závěti právu státu, na jehož území byla učiněna. To znamená, že pokud bude závěť co do formy neplatná podle práva státní příslušnosti zůstavitele k uvedené době, je možné subsidiárně použít právo místa pořízení. Použití dalšího hraničního určovatele (*lex loci actus*) tak sleduje zájem zachování platnosti právního úkonu (*in favorem negotii*) v zájmu respektování vůle zůstavitele, a výjimečně tak určení rozhodného práva sleduje dosažení určitého výsledku (*result-oriented approach*).

Ust. § 18 odst. 2 ZMPS dále stanoví, že stejná kolizní úprava jako pro formu pořízení závěti se použije i pro formu zrušení závěti. Pokud však dojde od pořízení závěti ke změně státní příslušnosti zůstavitele, je třeba vycházet při určení rozhodného práva z nové státní příslušnosti v době zrušení závěti.

Příklad: Pořídil-li český občan závěť v Nizozemí a později se stane občanem Německa, bude jeho způsobilost k pořízení závěti, případné vady vůle či jejího projevu, přípustnost takového pořízení i forma, posuzována podle práva českého, ačkoli byla závěť napsána v cizině. Pokud jde o formu, stačí, vyhoví-li právu nizozemskému. V případě jeho úmrtí se však právní poměry dědické budou řídit právem německým.

4.5 Kolizní úprava dědění ze závěti v nizozemském mezinárodním právu soukromém

4.5.1 Způsobilost zřídít nebo zrušit závěť

Způsobilost osoby zřídít nebo zrušit závěť se řídí právem státu, jehož příslušníkem je zůstavitel v době pořízení. Rozhodující je tedy *lex patriae* zůstavitele v době, kdy projev vůle učinil, a nikoli k době úmrtí.⁸⁴

⁸⁴ Deutsches Notarinstitut, Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der

4.5.2 Forma závěti

Pro tuto oblast se použije Haagská úmluva o právu použitelném pro formu závěti z roku 1961, která je pro Nizozemí závazná. Podle ní je závěť platná ohledně formy, jestliže tato odpovídá právu místa pořízení (*lex loci actus*); právu státu příslušnosti zůstavitele v době pořízení nebo v době jeho úmrtí; právu místa bydliště nebo obvyklého pobytu zůstavitele v době pořízení nebo v době úmrtí; právu místa polohy nemovitosti, pokud jde o tuto nemovitost.⁸⁵

Uvedená úmluva tak stanoví pro formu závěti alternativní použití prakticky kteréhokoliv právního řádu, který může mít k této závěti určitý vztah. Haagská úmluva z roku 1961 tím chtěla v co největší míře zamezit situacím, kdy by závěť byla neplatná z důvodu nedodržení požadované formy.

Pro úplnost je třeba dodat, že tato úmluva má charakter *erga omnes*, aplikuje se tedy vždy bez ohledu na to, kdo je další smluvní stranou. Nizozemí učinilo jednu výhradu, a to k článku 10 dané úmluvy, podle které závěť zřízená ústní formou je neplatná.

4.6 Srovnání

Otázku způsobilosti osoby zřídit nebo zrušit závěť upravují oba srovnávané právní řády stejně. Oba státy zvolily jako rozhodné kritérium *lex patriae* budoucího zůstavitele k době pořízení, tj. k době projevu vůle.

Na rozdíl od Nizozemí, Česká Republika není smluvní stranou Haagské úmluvy o právu použitelném pro formu závěti z roku 1961. Kolizní úpravy obou právních řádů jsou nicméně podobné. Oba právní řády používají pro určení práva rozhodného pro formu závěti více kolizních kritérií. Zatímco ale nizozemská úprava používá kritérií víc a alternativně, český zákon uvádí na prvním místě *lex patriae* a subsidiárně používá právo místa pořízení. Nizozemská úprava je tak ve

Europäischen Union (Studie für die Europäische Kommission, Generaldirektion Justiz und Inneres), 2002, str. 236.

⁸⁵ Čl. 1 Haagské úmluvy o právu použitelném pro formu závěti

stanovení rozhodného práva benevolentnější než § 18 ZMPS, a tím de facto vylučuje spory o platnost závěti z hlediska její formy.

4.7 Dědické trusty

Na závěr této kapitoly se zmíním o institutu tzv. dědického trustu, který souvisí s probíranou problematikou. Trustem se obecně rozumí právní vztah, při němž správci trustu (*trustees*) spravují majetek, který byl do trustu věnován (*inter vivos* nebo *mortis causa*) jeho zakladatelem (*settlor*) takovým způsobem, aby všichni prospěch ze svěřeného majetku připadl osobám, které zakladatel určí, tzv. *beneficiariis* trustu. Jedná se o institut typický pro země angloamerického typu⁸⁶, naopak v mnoha zemích kontinentální Evropy nejsou trusty uznávány.

Ke zřízení trustu může dojít mimo jiné na základě závěti z důvodu úmrtí (tzv. dědický trust). Majetek patřící do dědictví tak bude převeden do trustu, v důsledku čehož tento majetek po smrti zůstavitele nebo zakladatele trustu bude nadále součástí trustu, a nikoli předmětem dědického řízení. Majetek pak spravují zmocnění správci, a to dle pokynů jeho bývalého vlastníka. Tím odpadnou veškeré problémy spojené s dědickým řízením.

V souvislosti s mezinárodním právem soukromým souvisí otázka, kterého práva se použije jako práva rozhodného pro otázky týkající se trustů. Tuto problematiku upravuje Haagská úmluva o právu rozhodném pro trusty a jejich uznání z 1.7.1985 (dále jen „Úmluva o právu rozhodném pro trusty“)⁸⁷, smluvními stranami které jsou Itálie, Lucembursko, Malta, Velká Británie a také Nizozemí. Nizozemí, jako představitel země kontinentálního typu, tento institut nezná a ve svém domácím právu ho neupravuje. Nicméně, vzhledem k tomu, že Nizozemí uvedenou úmluvu dne 1.2.1996 ratifikovalo, je potřebné se danou problematikou na tomto místě zabývat.

Úmluva o právu rozhodném pro trusty obsahuje jednak pravidla vztahující se k uznání trustů a jednak pravidla určující právo rozhodné pro trusty. Co se týče

⁸⁶ <http://www.akont.cz/cz/jake-vyhody-muze-prinest-zalozeni-trustu->

⁸⁷ Vlastní překlad.

otázky uznání, tak zásadní je ustanovení čl. 11 uvedené úmluvy, z kterého vyplývá, že trust zřízený v souladu s touto úmluvou musí být smluvní stranou úmluvy uznán, a to bez ohledu na to, zda uvedený institut existuje, resp. neexistuje v národním právu dané smluvní strany. Otázka rozhodného práva pro trusty je upravena v čl. 6 a 7 dané úmluvy. Primární pravidlo je stanoveno v čl. 6 Úmluvy o právu rozhodném pro trusty, které v souladu se zásadnou smluvní autonomie stanoví, že zakladatel trustu má možnost zvolit si právo rozhodné pro správu trustu. Pokud zakladatel neurčí právo rozhodné pro trust, použije se čl. 7 uvedené úmluvy, dle kterého se trust řídí právem státu, s kterým je nejvíce spjat. Co je možno rozumět kritériem „nejvíce spjaté právo“ (*the most closely connected law*) je definováno čl. 7 dané úmluvy v demonstrativním výčtu: (a) místo správy trustu určeného zakladatelem, (b) místo polohy majetku tvořícího trust, (c) místo trvalého pobytu nebo místo podnikání správce trustu, (d) účel založení trustu a místo, kde by měl být splněn.

Pro doplnění je nutno uvést, že Nizozemí přijalo dne 4.10.1995 Zákon o kolizní úpravě trustu, v účinnosti od 1.2.1996 (*Wet conflictenrecht trusts*). Zmíněný zákon odkazuje v čl. 2 na Úmluvu o právu rozhodném pro trusty, které se použije pro určení rozhodného práva a uznání trustů.

5. UZNÁNÍ A VÝKON CIZÍCH ROZHODNUTÍ VE VĚCECH DĚDICKÝCH

Všeobecně uznávanou zásadou mezinárodního práva veřejného je svrchovaná rovnost států a respektování práv vyplývajících ze svrchovanosti. Projevem státní svrchovanosti jsou i soudní rozhodnutí. Proto jejich uznání a výkon na území jiného státu je vázáno na splnění řady podmínek. Uznání rozhodnutí znamená, že se cizímu rozhodnutí přiznávají tytéž právní účinky jako rozhodnutí tuzemskému. Výkonem rozhodnutí se pak rozumí přinucení osoby, které je cizím rozhodnutím uložena povinnost, ke splnění této povinnosti, jestliže tato nebyla splněna dobrovolně.⁸⁸

⁸⁸ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 407.

Tato problematika je v rámci mezinárodního dědického práva upravena v obou porovnávaných právních řádech mezinárodními smlouvami, a to smlouvami o právní pomoci nebo zvláštními úmluvami o uznání a výkonu soudních rozhodnutí, nebo vnitrostátními předpisy. Oblast komunitárního práva na oblast uznání a výkonu cizích ve věcech dědických již tradičně nedopadá.

5.1 Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických v České republice

Obecná úprava uznání a výkonu cizích rozhodnutí, za která ZMPS považuje rozhodnutí justičních orgánů cizích států⁹⁰ ve věcech uvedených v § 1 ZMPS, tj. ve věcech civilních, je obsažena v § 63 – 68 ZMPS. Podle § 63 ZMPS jsou cizí rozhodnutí v České republice účinná, jestliže podle potvrzení příslušného cizího orgánu nabyla právní moci a byla-li uznána českými orgány. Ustanovení § 64 ZMPS upravuje podmínky, za kterých cizí rozhodnutí není možno uznat ani vykonat. Jedná se o taxativně vymezené negativní podmínky uznání a výkonu cizího rozhodnutí: (a) výlučná pravomoc českých orgánů ve věci rozhodovat nebo řízení by nemohlo být provedeno u žádného orgánů cizího státu, kdyby se ustanovení o příslušnosti českých soudů použila na posouzení pravomoci cizozemského orgánu, (b) překážka věci rozsouzené (*res iudicata*), (c) odnětí možnosti účastníku řízení řádně se účastnit řízení, (d) rozpor s veřejným pořádkem, (e) nedostatek vzájemnosti.

Za splnění podmínek § 63 a § 64 ZMPS bude cizí rozhodnutí uznáno a vykonáno. Podle českého práva rozhodnutí nelze přezkoumávat ve věci samé.⁹¹ Uznání cizího rozhodnutí ve věcech majetkových (a také nemajetkových, pro která ZMPS nemá zvláštní úpravu⁹²) se podle § 65 ZMPS nevyslovuje zvláštním výrokem a český orgán k němu přihlédne, jako by šlo o rozhodnutí jeho vlastní. Otázku výkonu upravuje § 66 ZMPS, podle něhož lze rozhodnutí ve věcech majetkových vykonat, bude-li nařízen jeho výkon českým soudem. Nařízení výkonu je třeba vždy

⁹⁰ Justičními orgány cizího státu se rozumí soudy a jiné orgány než justiční, např. správní orgány, jestliže jim přísluší rozhodování o věcech uvedených v § 1 ZMPS.

⁹¹ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 409.

⁹² Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 410.

odůvodnit. Od cizích rozhodnutí ve věcech majetkových je třeba odlišit cizí rozhodnutí v jiných než majetkových věcech, kde přichází v úvahu pouze uznání.⁹² Výkon těchto cizích rozhodnutí přípustný není, s výjimkou případu, kdy cizí rozhodnutí v jiných než majetkových věcech ukládají povinné osobě určité peněžité plnění.⁹³

Do 1.5.2004 bylo uznání a výkon cizích rozhodnutí vázáno většinou na existenci příslušných mezinárodních smluv (smluv o právní pomoci, resp. speciálních smluv o uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí). Od 1.5.2004 se rozlišuje režim uznávání a výkonu pro rozhodnutí vydaná v nečlenských a členských státech EU. Pokud bylo rozhodnutí vydáno v státě, který není členem EU, použijí se pro uznání a výkon výše popsaná ustanovení ZMPS, neexistuje-li žádná závazná mezinárodní smlouva. Naopak, pro rozhodnutí vydaná v rámci EU se použijí jednak příslušné komunitární předpisy nebo mezinárodní smlouvy (ve věcech, na které se komunitární právní předpisy nevztahují), jednak novelou (publikována jako zákon č. 361/2004 Sb.) začleněn oddíl 4 ZMPS „Zvláštní ustanovení o uznání a výkonu některých cizích rozhodnutí“ (§ 68a – 68c ZMPS). V této souvislosti je vhodné se zmínit o tzv. řízení o prohlášení vykonatelnosti (*exequatur*), které bylo do českého právního řádu zavedeno zmíněnou novelou.

Exequatur představuje specifické řízení, jehož cílem je ověřit, zda cizí rozhodnutí splňuje vymezené formální náležitosti. Nejedná se tedy o přezkum věcných podmínek uznání či výkonu⁹⁴, kterými se zabývá uznání rozhodnutí. Zavedení tohoto institutu je odbornou veřejností vnímáno jako krok zpět, jelikož komplikuje dosud platnou českou právní úpravu.⁹⁵

Pokud jde o oblast dědického práva, ZMPS nemá žádné speciální ustanovení, které by uznání a výkon rozhodnutí ve věcech dědických upravovalo. Zvláštní uznávací řízení je výslovně upraveno jen ve věcech manželských a ve věcech určení (zjištění nebo popření) otcovství. V ostatních případech, mezi které patří i věci dědické, je proto třeba vycházet z toho, že žádné zvláštní uznávací řízení předepsáno není a je

⁹² Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 411.

⁹³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004, str. 411.

⁹⁴ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 7/2005, str. 246.

⁹⁵ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Právní fórum, 4/2006, str. 52.

nutno vyjít z té úpravy, která řeší otázky uznávání cizích rozhodnutí bez zvláštního uznávacího řízení. Pro uznání rozhodnutí se proto použijí obecná ustanovení § 63 a § 64 ZMPS a také ustanovení § 65 ZMPS, jejichž obsah byl vyložen výše. V souvislosti s uznáním je třeba upozornit, že ZMPS stanoví výlučnou pravomoc orgánů České republiky pro projednání dědictví po českém zůstaviteli (§ 44 ZMPS) a pro projednání dědictví, kterého předmětem je nemovitost ležící na území České republiky (§ 45 odst. 1 písm. c) ZMPS). To znamená, že pokud ve zmíněných dvou případech, pro které ZMPS určuje výlučnou pravomoc českým orgánům, rozhodne orgán cizího státu, nepřizná český orgán takovému rozhodnutí na území České republiky právní účinky.⁹⁶

X 2

Co se týče výkonu cizích rozhodnutí ve věcech dědických, je opět nutno vycházet z obecné úpravy ZMPS, která, až na jednu výjimku, připouští výkon cizích rozhodnutí pouze v majetkových věcech. Dědění je v českém právu chápáno jako přechod majetkových práv a povinností zemřelého (zůstavitele) na jeho právní nástupce (dědice), které smrtí svého nositele vzhledem k jejich osobní povaze nezanikají ani nepřecházejí podle zvláštní právní úpravy na jiného jinak než dědění.⁹⁷ Z uvedeného lze tedy dovodit, že český soud může nařídit soudní výkon cizího rozhodnutí v dědické věci.

5.2 Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických v Nizozemí

Z obecního hlediska je právní režim uznání a výkonu cizích rozhodnutí v nizozemském právu upraven komunitárními právními předpisy nebo mezinárodními smlouvami a vnitrostátními předpisy. Pro účely této práce, která se zabývá mezinárodním dědickým právem, se omezím pouze na mezinárodní smlouvy a vnitrostátní předpisy, protože jak bylo již několikrát uvedeno, komunitární právní předpisy se na oblast dědictví a závětí prozatím nevztahují.

⁹⁶ viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze 26.11.1999, 2 Cdon 1927/97, které mimo jiné stanoví, že „nebylo-li nemovité dědictví po cizinci nacházejícího se v České republice projednáno českým soudem, nemůže být podán důkaz, že určitá osoba je dědicem po zůstaviteli. K rozhodnutí vydanému v cizině se nepřihlíží.“

⁹⁷ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol.: Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, C.H.Beck 2006, část 7., str. 831.

Problematika uznání a výkonu cizích rozhodnutí na základě mezinárodních smluv, které jsou pro Nizozemí závazné, je upravena v čl. 985 - 994 Rv. Pro uznání a výkon těchto rozhodnutí se použije tzv. jednoduchá *exequatur* procedura zde upravená. V rámci této procedury se cizí rozhodnutí přezkoumává pouze z důvodů uvedených v příslušné mezinárodní smlouvě a rozhodnutí lze vykonat po vyznačení doložky vykonatelnosti (*exequatur*). Jak bylo uvedeno ve druhé kapitole této práce, Nizozemí uzavřelo bilaterální smlouvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech dědických s Belgií (1925), Itálií (1959), Německem (1962) a Rakouskem (1963).

Pro ostatní případy, kdy se na cizí rozhodnutí nevztahuje žádná mezinárodní smlouva, použijí se vnitrostátní předpisy. Obecná úprava uznání a výkonu cizích rozhodnutí je obsažena v čl. 431 Rv. Tento článek uvádí, že nestanoví-li mezinárodní smlouva, kterou je Nizozemí vázáno, jinak, rozhodnutí vydaná cizím soudem, ani cizozemské veřejné listiny nemohou být v Nizozemí vykonány a případ musí být znova projednán nizozemským soudem. Jedná se o velmi restriktivní ustanovení, které podle doslovného znění znamená, že rozhodnutím cizích soudů nemohou být v Nizozemí přiznány žádné právní účinky. Výklad tohoto ustanovení byl však výrazně změněn pozdější judikaturou Nejvyššího soudu, a to směrem vytvářet co možná příznivější podmínky pro uznání a výkon cizích rozhodnutí.⁹⁸

Otázkou je, zda ustanovení čl. 431 Rv zahrnuje pouze výkon cizích rozhodnutí, nebo se týká také jejich uznání. Tuto otázku řeší judikatura, ve světle které čl. 431 Rv zakazuje pouze výkon cizích rozhodnutí. Naopak, toto ustanovení nestojí v cestě uznání.⁹⁹ Uznání cizích rozhodnutí je tak v Nizozemí možné, a to za splnění dále uvedených podmínek: (a) rozhodnutí bylo vydáno kompetentním orgánem, jehož pravomoc byla založena na základě mezinárodně uznávaných standardů, (b) cizí rozhodnutí se nepříčí nizozemskému veřejnému pořádku, (c) vydání rozhodnutí předcházelo řádně provedené řízení (zejména skutečnost, že účastník nebyl zbaven možnosti účastnit se řízení, rozhodnutí bylo odůvodněno, účastníku byla poskytnuta

⁹⁸ Rosner, N.: Features - The Requirements for Execution of Foreign Money Judgments in the Netherlands Absent a Treaty, 2003, <http://www.llrx.com/features/norel.htm>

⁹⁹ HR 24.11.1916, NJ 1916.

možnost podání opravných prostředků).¹⁰⁰ Veškeré výše uvedené podmínky uznání jsou produktem judikatury. Vzhledem k tomu, že Nizozemí je zemí kontinentální tradice, bylo by vhodné upravit jednotlivá kritéria uznání cizích rozhodnutí zákonem.

Jsou-li splněny podmínky výše uvedené, rozhodnutí cizího orgánu lze uznat, jakmile podle práva cizího státu rozhodnutí nabylo právní moci a současně toto rozhodnutí není neslučitelné s předchozími rozhodnutími nizozemského soudu.¹⁰¹

Co se týče výkonu cizích rozhodnutí, rozhodnutí cizího orgánu nesmí být na základě vnitrostátních právních předpisů vykonáno cestou jednoduché *exequatur* procedury. Ustanovení čl. 431 (2) Rv vyžaduje zahájení nového soudního řízení před nizozemským soudem, před kterým se věc v cizině rozhodnutá znova projednává. Rozhodnutí cizího orgánu přitom může být použité jako podklad pro rozhodnutí nizozemského soudu. Judikaturou a právní doktrínou bylo dále vyvinuto pravidlo, dle kterého může být toto nové řízení zkráceno, jestliže jsou splněny podmínky pro uznání rozhodnutí (viz výše).¹⁰²

Zvláštní režim platí pro rozhodnutí vydaná soudem v Nizozemských Antilách nebo Arubě, tj. v autonomních částech Nizozemského království. Tato rozhodnutí jsou považována za rozhodnutí nizozemského soudu, tudíž ustanovení o uznání a výkonu cizích rozhodnutí se zde nepoužijí.

Uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických není v nizozemském právu zvláště upraven, proto se použije obecná úprava zde popsaná. Cizí soudní rozhodnutí vydána v dědických věcech tak nejsou na území Nizozemí vykonatelná, z čehož plyne, že nové zvláštní soudní řízení musí být zahájeno před nizozemským soudem. Toto nové řízení může být nicméně zkráceno, jestliže určitá výše popsaná kritéria týkající se uznání cizích soudních rozhodnutí jsou splněna.

¹⁰⁰ Van Rooij, R., Polak, M.V.: *Private International Law in the Netherlands, Supplement*, Kluwer Law International 1995, str. 37-38; de Boer, M., Kottling, R., *Private International Law*, str. 285-286, in Chorus, J.M.J.: *Introduction to Dutch Law*, 3. vydání, Kluwer Law International, 1999.

¹⁰¹ Van Rooij, R., Polak, M.V.: *Private International Law in the Netherlands, Supplement*, Kluwer Law International 1995, str. 38.

¹⁰² HR, 14.11.1924, NJ 1925, no. 91

5.3 Evropské právní předpisy upravující uznání a výkon cizích rozhodnutí ve věcech dědických

Oblast dědictví a závěti není prozatím upravena předpisy ES ani na úrovni procesního práva. Problematika dědictví byla výslovně vyňata z působnosti Bruselské úmluvy (čl. 1), jakož i z věcného dosahu nařízení Brusel I. (čl. 1 odst. 2). Podobně se na dědické věci nevztahuje ani Luganská úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních z 16.9.1988 (dále jen „Luganská úmluva“) platná pro Švýcarsko, Island, Norsko a Polsko. Proto nadále se režim uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech v této práci řešených řídí mezinárodními smlouvami nebo vnitrostátními předpisy.

6. TENDENCE VE VÝVOJI MEZINÁRODNÍHO DĚDICKÉHO PRÁVA V RÁMCI EVRÓPSKÉ UNIE

Dědické právo s cizím prvkem a problematika s ním související je v současné době velmi aktuální, neboť faktické i právní vztahy velmi často překračují hranice jednotlivých států. Souvisí to především se zvýšenou mobilitou osob a nabýváním majetku bez ohledu na hranice států, rostoucím počtem svazků mezi příslušníky různých států, zakládáním bankovních účtů v cizině či růstem investic v zahraničí. Tato stále větší mobilita občanů v rámci zemí EU se odrazila i v oblasti dědictví. Podle studie, kterou vypracoval Deutsches Notarinstitut v roce 2002, se každoročně v Evropské unii otevře 50 000 až 100 000 případů dědictví s mezinárodním dosahem¹⁰⁴ a dá se očekávat, že tento počet poroste dál, jelikož od vypracování této studie přistoupilo k EU dvanáct nových členských států.

Vzhledem k tomu, že v současné době existují z různých důvodů (historických, společenských, kulturních, ekonomických, náboženských) značné rozdíly mezi systémy mezinárodního práva soukromého a hmotného práva, může tato situace

¹⁰⁴ Deutsches Notarinstitut, Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union (Studie für die Europäische Kommission, Generaldirektion Justiz und Inneres), 2002, str. 189.

způsobovat dědicům značné potíže a výdaje při nabývání dědictví. Je také třeba upozornit, že rozdílnost úpravy materiálního a kolizního dědického práva v členských státech představuje překážky při uplatňování svobody pohybu a usazování podle čl. 39 a 43 SES a při uplatňování vlastnického práva jako obecné právní zásady Společenství.¹⁰⁴

Asi nejlepším řešením by byla harmonizace hmotného dědického práva v rámci EU. Vzhledem k rozdílnosti úpravy dané problematiky v právních řádech jednotlivých členských států a k nízkému počtu ratifikací patřičných mezinárodních úmluv je ale uvedená idea iluzorní. Bez toho, že by se odstranily některé historické a sociologické zvláštnosti různých právních systémů, je možné pouze dlouhodobě uvažovat o větší harmonizaci dědického práva v rámci Evropské unie. Převládá proto názor, že vytvoření jednotného hmotného dědického práva v rámci EU je v současné době politicky nepřijatelné.¹⁰⁵ Navíc, harmonizace materiálního dědického práva není v dlouhodobém horizontu ani žádoucí ani nevyhnutná. V této souvislosti je potřeba ještě doplnit, že harmonizace hmotného dědického práva v členských státech především ani nespadá do působnosti Evropského společenství. Reálným řešením je naopak unifikace kolizních a procesních norem mezinárodního dědického práva v rámci EU, tedy myšlenka aplikace stejných kolizních norem a rozhodování podle stejného práva, ať se soud příslušný k rozhodování nachází kdekoliv v EU. Hlavními argumenty pro unifikaci jsou omezení již zmíněných rozdílů mezi právními řády členských států, posílení právní jistoty a předvídatelnosti v rozhodování národních soudů, odstranění problému *forum shopping*, který dává stranám možnost vybrat si příslušný soud, kolizní právo a tím i právo hmotné, tedy řešení pro sebe vhodné, a konečně unifikace by mohla vyřešit mnoho praktických potíží, kterým čelí ti, jichž se dotýkají: oprávněné osoby (dědici), notáři, správní úřady, soudci a právníci.

Myšlenka unifikace nicméně není přijímaná jednomyslně a objevují se i názory skeptické, které nelze opomíjet. Dědické právo je především odvětví citlivé, které

¹⁰⁴ Rozsudek ESD ve věci *Genens* (C-368/96), Sbírnka 1998, str. I-7967, bod 79.

¹⁰⁵ Stejného názoru je i Monika Pauknerová, která konstatuje, že unifikace obecnějšího souboru hmotněprávních norem je přes velké úsilí mnoha špičkových odborníků prozatím nereálná, viz Pauknerová, M.: *Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní-aktuální otázky*, Právní rozhledy, příloha *Evropské právo* č. 8/2003, str. 1.

odráží odpovídající rozdíly v sociálních, ekonomických a kulturních podmínkách. Je otázkou, zda odstranění těchto rozdílů a tedy větší integrace je efektivní, vhodná nebo vůbec možná. Dalším úskalím eventuální unifikace je skutečnost, že se tím významně zúží prostor pro uplatňování vnitrostátních předpisů mezinárodního práva soukromého a procesního jednotlivých členských států. Nabízí se tak otázka, kam až mezinárodní unifikace v oblasti soukromého práva mohou jít.

Problémy související s velkými rozdíly mezi systémy mezinárodního práva soukromého jednotlivých členských států připoutali také pozornost orgánů ES, aby se danou problematikou začali intenzivněji zabývat. V roce 1998 byl publikován Vídeňský akční plán¹⁰⁶, ve kterém Rada a Komise zdůraznila, že v rámci společného justičního prostoru je potřeba občanům zjednodušit jejich každodenní život, a to také v oblasti dědictví a závětí. Přijetí právního nástroje ES v oblasti dědictví přitom bylo zařazeno mezi priority. V roce 2000 Rada a Komise přijala program opatření určený k uplatňování zásady vzájemného uznávání rozhodnutí v občanskoprávních a obchodních věcech¹⁰⁷, který stanovil, že princip vzájemného uznávání a výkonu cizích rozhodnutí v občanských a obchodních věcech se rozšíří také na oblast dědictví a závětí. Haagský program z roku 2004¹⁰⁸ pak vyzval Komisi, aby předložila Zelenou knihu pokrývající problematiku dědictví a závětí.

6.1 Zelená kniha Dědictví a závěti

Evropská komise uveřejnila dne 1.3.2005 tzv. Zelenou knihu „Dědictví a Závěti“ (dále jen Zelená kniha dědictví)¹⁰⁹, která obsahuje aspekty kolizního a procesního práva týkajícího se dědictví a závětí. Označením „Zelená kniha“ se má na mysli dokument zveřejňovaný Komisí ke konkrétnímu tématu pro podpoření diskuse na dané téma a otevření prostoru pro konzultace členských států na evropské úrovni. Stanoviska členských států k určitému problému se pak mohou stát základem pro budoucí návrh legislativního opatření.

¹⁰⁶ Úř. věst. C 19, 23.1.1999.

¹⁰⁷ Úř. věst. C 12, 15.1.2001, str. 1.

¹⁰⁸ KOM (2004) 401 v konečném znění ze dne 2.6.2004

¹⁰⁹ KOM (2005) 65 v konečném znění ze dne 1.3.2005,

http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/civil/doc/com_205_065_en

Zelená kniha Dědictví komplexně pojednává o otázkách spojených s dědictvím a závětí v mezinárodním měřítku a navrhuje celou řadu opatření, ke kterým se mají zainteresované osoby vyjádřit. Konkrétně řeší tyto problémové okruhy: rozhodné právo, pravomoc a vzájemné uznávání soudních rozhodnutí, správní nařízení, notářsky ověřené nebo jiné úřední listiny a jejich uznávání, zjednodušující prostředky na evropské úrovni: dědická osvědčení a evidence závětí.

Jednotlivé okruhy, kterými se Zelená kniha dědictví zabývá, budou pojednány v další části, a to se zřetelem k názorům, které převažují jako jejich možné řešení.

6.1.1 Rozhodné právo

Zelená kniha dědictví se v první části zabývá otázkou, co vše má být pod dědické právní poměry subsumováno (zda se konfliktní zákonné předpisy mají omezit pouze na určení dědiců a jejich práv, nebo mají také upravovat otázky vypořádání či rozdělení dědictví), jaké kritérium se má použít pro určení příslušnosti zákona a zda kolizní normy mají rozlišovat mezi věcmi movitými a nemovitými.

Dle názorů většiny by vhodným kritériem pro určení práva rozhodného pro dědění bylo kritérium obvyklého bydliště zůstavitele v době smrti. Dosud často preferované kritérium státní příslušnosti zůstavitele k době úmrtí (např. právní řád Německa, Rakouska, Španělska, Itálie, Řecka, České republiky atd.) je naopak postupně překonáváno. Souvisí to s vývojem, kdy dochází k postupnému oslabování svazku mezi státem a občanem na základě státní příslušnosti, a daleko více se prosazuje faktické spojení fyzické osoby s určitým státem. Kritérium státní příslušnosti se jeví jako nevhodné např. v případě, kdy zůstavitel opustí zemi svého původu, ponechá si své občanství a pobývá v jiné zemi, kde se nachází jeho majetek a má rodinné vazby. V souladu s tímto vývojem jsem proto názoru, že ukazatel obvyklého bydliště zemřelého v době smrti lépe vystihuje současný a možno předpokládat i budoucí stav.

Velmi důležitou otázkou, kterou se Zelená kniha dědictví v této souvislosti zabývá je, zda zůstavitel má mít možnost zvolit si právo, kterým se bude jeho dědictví řídit, a pokud ano, zda je nutné takovou volbu nějakým způsobem omezit. Komise se

domnívá, že je nutné přijmout určitou pružnost v této oblasti a připsat vůli zůstavitele mnohem důležitější roli při vypořádání dědictví, jelikož není možné vyloučit, že se v určitých situacích kritérium příslušnosti zákona ukáže jako nevhodné. Volba práva, tzv. *professio iuris*, by byla omezena na právní řády, se kterými je zůstavitel spjat. Zůstavitel by měl tak možnost si vybrat mezi právem jeho země, jejímž je státním příslušníkem a právem země, kde se nachází jeho obvyklý pobyt v době volby práva nebo v době své smrti. Tato volba by ovšem neměla mít za následek zbavení dědice jeho povinného dědického dílu, který by mu bez volby práva příslušel. Při absenci vůle zůstavitele by se jako výchozí hraniční určovatel pro určení rozhodného práva použilo kritérium obvyklého bydliště zůstavitele v době smrti.

Pokud jde o otázku, zda kolizní normy by měly rozlišovat mezi věcmi movitými a nemovitými, převládá řešení, podle kterého by se otázka použitelného rozhodného práva neměla lišit ve vztahu k movitému a nemovitému majetku. Bez ohledu na druh a umístění majetku by tedy jedno právo mělo být rozhodující pro celé dědické řízení.

Zelená kniha dědictví se dále věnuje problematice, jaký zákon má být rozhodný pro způsobilost pořídit či zrušit závěť, druhy pořízení pro případ smrti (společné závěti, dědické dohody) a jejich platnost. Také podnětnou otázkou je, podle jakého práva má být projednáno dědictví po současně zemřelých osobách, předmětem diskuse jsou i otázky spojené s dědickými trusty, zpětným odkazem nebo předběžnými otázkami.

6.1.2 Pravidla pro pravomoc

Část druhá Zelené knihy Dědictví řeší otázku, jaké kritérium uplatnit pro určení pravomoci k projednání dědictví či pravomoci k zápisu přechodu vlastnického práva k nemovitostem do veřejných knih. Komise zdůraznila, že v této oblasti je třeba vzít v úvahu rozdílné zájmy předpokládaných dědiců, kteří často mají bydliště v různých zemích, jakož i zájmy příslušných států, protože se určitý majetek může

nacházet na jejich území. Proto je také zásadní, zda budoucí kolizní normy budou vycházet z principu jednotného nebo štěpeného dědického statusu.

Jako vhodné výchozí kritérium podle názorů většiny je považováno kritérium obvyklého bydliště zůstavitele v době smrti, které by se kromě úlohy objektivního spojovacího faktoru pro určení rozhodného práva mělo také použít jako kritérium pro určení soudní příslušnosti. Takto by se v řadě případů dosáhlo shody mezi odpovědným soudem a uplatňovaným zákonem, což by umožnilo rychlé a účinné vyřešení dědických sporů. Jinými slovy to znamená, že pravomoc ve věcech dědických by byla svěřena soudci státu, kde zůstavitel žil, na jehož území se obvykle nachází většina jeho majetku a kde pravděpodobně pobývají jeho dědicové.

Další diskutována otázka se týká možné delegace řízení soudu jiného členského státu, než je stát určený případným základním konfliktním předpisem příslušnosti, a to na návrh dědiců. Myslím si, že je vhodné uplatnit určitou míru flexibility i v oblasti určení soudní příslušnosti, kdy by si za určitých podmínek zúčastněné strany, tj. dědicové, mohli zvolit příslušný soud. Přispělo by to k zjednodušení řízení např. v situaci, kdy soudní příslušnost je určena podle posledního obvyklého bydliště zůstavitele (stát A), přičemž všichni dědicové zůstavitele se nachází ve státě B. Při absenci této možnosti zvolit si příslušný soud by dědicové byli nuceni se s případem obrátit na soudce ve státě posledního obvyklého bydliště zůstavitele (stát A).

Mezi další pojednávané otázky patří, zda v souvislosti s převodem nemovitosti bude třeba vyhradit zvláštní kompetence orgánům v místě, kde se nachází nemovitost, která je předmětem dědictví, a dále, zda by se harmonizované pravidlo příslušnosti mělo vztahovat i na ostatní orgány, jež mohou zasahovat do oblasti dědictví, tj. na notáře nebo pracovníky různých správních orgánů.

6.1.3 Pravidla týkající se uznávání a výkonu

Část třetí Zelené knihy dědictví se věnuje otázce uznávání a výkonu rozhodnutí. Komise se domnívá, že budoucí komunitární předpisy by měli umožnit uznávání a

výkon listin a dokumentů nutných k uznání práv dědiců, jako jsou soudní rozhodnutí, notářské zápisy, závěti, doklady potvrzující dědickou způsobilost, plné moci udělené osobám pověřeným správou a vypořádáním dědictví.

Komise dále řeší otázku, zda by připadalo v úvahu zrušení usnesení o vykonatelnosti (*exequatur*) cizích soudních rozhodnutí za účelem uznávání rozsudků a zda by tedy rozsudek vydaný v dědické věci v jednom členském státě byl bez dalšího vykonatelný ve státě druhém. JUDr. Jiří Svoboda se k této otázce staví opatrně a konstatuje, že, pokud převáží princip jednotného dědického statusu (tj. dědění věci nemovitých se nebude řídit právem místa polohy nemovitosti), tak určitá kompetence (uznání cizího rozhodnutí) by měla zůstat u soudu, v jehož obvodu se nemovitost nalézá. Domnívá se totiž, že rozdílnost právního řádu státu, který dědictví projednává a právního řádu státu, na jehož území se nemovitost nalézá, by mohla být problémová.¹¹⁰

6.1.4 Evropský dědický certifikát

Část čtvrtá Zelené knihy Dědictví nastoluje otázku, jakým způsobem má dědic prokázat svou dědickou způsobilost, popř. jak má dědic prokázat, jaký majetek zdědil. Komise zdůraznila, že prokazování dědické způsobilosti je v jednotlivých právních řádech upraveno různým způsobem. Podstatné je však to, aby dědici mohli uplatnit svá práva na převzetí majetku z dědictví bez nutnosti zahajovat zvláštní řízení. Komise navrhuje pro tento účel zavedení jednotného evropského dědického osvědčení. Komise dále řeší otázku, kdo by měl být oprávněn dané osvědčení vydat, jaký by měl být jeho obsah a jaké by byly jeho účinky.

Význam eventuálního zavedení uvedeného dokumentu spočívá v tom, že občané EU by mohli jednodušeji, jistěji a účinněji uplatňovat svá práva ve všech členských státech. Osvědčení by mělo závazně stanovit právo rozhodné pro dědění, majetek tvořící pozůstalost, dědice, správce dědictví a jeho pravomoci. Osvědčení by vydával orgán oprávněný podle příslušného vnitrostátního práva vydávat nebo ověřovat veřejné listiny, určený podle posledního obvyklého bydliště zůstavitele.

¹¹⁰ Svoboda, J.: Zelená kniha Dědictví a Závěti, Ad Notam, Číslo 3/2005, str. 101.

Osvědčení by dále představovalo právní důvod pro zápis přechodu vlastnického práva dědice k nemovitostem do příslušných veřejných knih (pozemkových knih či do katastru nemovitostí).

6.1.5 Evidence závětí

Část pátá Zelené knihy Dědictví se zabývá tzv. evidencí závětí, zda je třeba zřídit jednotný centralizovaný rejstřík závětí nebo, zda by bylo vhodnější ponechat existující systém národních rejstříků a pouze umožnit jejich vzájemné propojení. V obou případech by nepochybně došlo ke zjednodušení ve vyhledávání a ověřování posledních vůlí zemřelých.

Rejstřík by měl být zpřístupněn soudcům, notářům a jiným pravomocným činitelům určených národním zákonem. Takto určené osoby by tak mohli podle jména osoby zůstavitele a data jeho narození zjistit, v jakém členském státě, případně třetí zemi, kdy a u jakého úřadu byla závěť uložena, aby bylo možné vyžádat si její kopii od daného národního úřadu.

Evropský hospodářský a sociální výbor ve svém stanovisku k Zelené knize Dědictví konstatuje, že evropský evidenční systém by měl být kompatibilní se systémem stanoveným Basilejskou úmluvou¹¹¹ a systémem stanoveným Washingtonskou úmluvou¹¹², a to z důvodu, že více členských států se na těchto dohodách již podílí a že navrhované legislativní opatření se bude rovněž vztahovat na dědické nároky, jež se mohou dotýkat i nějaké třetí země.¹¹³

6.1.6 Ověřování

¹¹¹ Basilejská úmluva ze dne 16.5.1972 o zavedení evidenčního systému závětí, uzavřena pod záštitou Evropské rady, za účelem zjednodušení vyhledávání závětí po smrti zůstavitele (pořizovatele závětí), smluvními státy jsou Belgie, Kypr, Španělsko, Estonsko, Francie, Itálie, Litva, Lucembursko, Nizozemsko a Portugalsko.

¹¹² Úmluva (UNIDROIT) o formě mezinárodní závěti uzavřena ve Washingtonu dne 26. října 1973, smluvními stranami jsou Belgie, Kypr, Francie, Itálie, Spojené království, Slovinsko a několik třetích zemí, mezi nimiž Spojené státy a Ruská federace.

¹¹³ Úř.věst. C 28, 3.2.2006, str. 3.

V šesté části Zelené knihy Dědictví, Komise řeší otázku týkající se ověřování, přičemž se domnívá, že vytvoření evropského justičního prostoru zahrnuje i odstranění nebo zjednodušení formalit spojených s ověřováním.

6.2 Stanovisko České republiky k Zelené knize Dědictví a Závěti

Ačkoliv současná česká zákonní úprava vychází z jednotného dědického statusu, Česká republika navrhuje, aby budoucí právní předpis ES rozlišoval mezi movitým a nemovitým majetkem. Dědění nemovitého majetku by se mělo řídit právem místa polohy nemovitosti (*lex rei sitae*). Ohledně dědění movitého majetku by se jako kolizní kritérium mělo použít kolizní kritérium státní příslušnosti (*lex patriae*) nebo kritérium obvyklého bydliště zůstavitele (*lex domicilii*) nebo právo zvolené zůstavitelem (*professio iuris*). Česká republika podporuje myšlenku volby použitelného práva, za předpokladu, že bude limitována, a to na právo státu obvyklého bydliště nebo státní příslušnosti zůstavitele v době volby, tj. v době poručení závěti nebo jiného poručení pro případ smrti. Pokud bude budoucím nařízením ES vybrán princip jednotného dědického statusu, Česká republika se domnívá, že nejlepším řešením bude zvolení kritéria práva státu obvyklého bydliště zůstavitele k datu úmrtí (*lex domicilii*).

Co se týče otázky jurisdikce, Česká republika je názoru, že není nutné stanovit pro určení pravomoci ve věcech dědických pouze jeden soud, naopak připouští možnost použití více kolizních kritérií. Za předpokladu, že všude budou aplikovány stejné kolizní normy, nebude otázka jurisdikce více států komplikací, protože výsledek dědického řízení bude stejný (resp. měl by být stejný) bez ohledu na použitý právní řád. Výjimku představuje případ, kdy předmětem dědického řízení bude nemovitost. Pro tento případ navrhuje výlučnou pravomoc pro projednání nemovitého dědictví, která by příslušela státu, na jehož území se nemovitost nachází. V zájmu právní jistoty, Česká republika nedoporučuje, aby dědici měli možnost zvolit si soud příslušný k projednání dědictví. Také nesouhlasí s eventuálním přesunem (postoupením) dědického řízení z jednoho členského státu do druhého.

Česká republika podporuje myšlenku vytvoření evropského dědického osvědčení. Naopak, plán vytvoření jednotného centralizovaného registru závětí nepodporuje. Zůstavitelé totiž často uschovávají závěti u sebe, a jsou o nich zpravidla informováni pouze nejbližší osoby. Proto by raději Česká republika upřednostnila myšlenku propojení existujících systémů registrů závětí jednotlivých členských států. Pro doplnění je nutno uvést, že Česká republika disponuje tzv. Centrální evidencí závětí, do níž se zapisují všechny závěti sepsány notářským zápisem nebo přijaté notářem do úschovy. Tuto evidenci vede Notářská komora České republiky (§ 35 NŘ).¹¹⁴

Konečně, Česká republika je ohledně přijetí jednoho komplexního nástroje, upravujícího všechny relevantní otázky, skeptická. Místo toho je názoru, že by bylo lepší přijmout nařízení upravující pouze otázky procesní ve věcech dědických, po vzoru nařízení Brusel I. Unifikace kolizních norem totiž představuje citelný zásah do vnitrostátních záležitostí členských států a je otázkou, do jaké míry budou členské státy ochotny se svých kolizních norem vzdát.¹¹⁵

6.3 Návrh nařízení Řím IV.

Uveřejnění Zelené knihy Dědictví bylo pouze prvním krokem k tomu, aby se dědické řízení s cizím prvkem pro občany EU zjednodušilo a zpřehlednilo. Její uveřejnění vyústilo v přípravu legislativního opatření Nařízení „Řím IV.“ o dědictví a závěti, které by se mělo zabývat jak kolizní, tak i procesní problematikou.^{116,117}

¹¹⁴ Centrální evidencí závětí byla v České republice zavedena s účinností od 1.1.2001, novelou NŘ, zákonem č. 30/2000 Sb.

¹¹⁵ Stanovisko České republiky k Zelené knize Dědictví a Závěti
http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/successions/contributions/contribution_cze_ch_republic_en.pdf

¹¹⁶ Pauknerová, M.: Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské Unii, Právník 12/2005, s. 1431.

¹¹⁷ Katharina Boele-Woelki (profesorka mezinárodního práva soukromého a srovnávacího práva na Univerzitě v Utrechtu) používá termíny: „Brusel III.“ (úprava procesní problematiky) a „Řím IV.“ (kolizní úprava). Vychází přitom z dosavadní praxe, kdy veškeré nástroje označené „Brusel“ se týkají soudní příslušnosti a výkonu rozhodnutí, zatímco nástroje označené „Řím“ pojednávají o kolizní úpravě. Viz Boele-Woelki, K.: Unification and harmonization of Private International Law in Europe, str. 74, in Basedow, J.: Private law in the international arena : from national conflict rules towards harmonization and unification, The Hague: T.M.C. Asser Press, 2000.

Právní základ pro vydání zmíněného nařízení obsahuje, jak již bylo výše uvedeno, ustanovení čl. 61 písm. c) ve spojení s čl. 65 písm. b) SES.¹¹⁸

Vzhledem k tomu, že problematika mezinárodního dědického práva je velmi komplikovanou záležitostí, která obsahuje řadu aspektů, nelze v současné době činit žádné závěry. Unifikace na poli mezinárodního práva procesního by měla být snazší a mělo by se jí dosáhnout v relativně krátké době. Naproti tomu, rychlost, kterou se bude ubírat unifikace kolizních norem v tak citlivé oblasti, jako je právo dědické, nelze odhadnout, jelikož to závisí do značné míry na ochotě a jednání členských států. Omezení se pouze na sjednocení procesní úpravy by nicméně nebylo žádoucí, neboť toto řešení by v zásadě limitovalo úpravu pouze na členské státy, zatímco jednotná úprava kolizních norem odkazuje i na právo třetích států. Proto je preferováno komplexní řešení včetně unifikace kolizních norem.¹¹⁹

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo srovnat kolizněprávní úpravu dědického práva v českém a nizozemském právu. Práce se dále zaměřila na analýzu významných otázek mezinárodního práva procesního, tj. pravomoc soudů a uznání a výkon cizích rozhodnutí.

Při zkoumání vyšlo najevo, že úprava mezinárodního práva soukromého a procesního v Nizozemí a České republice je rozdílná. Zatímco ZMPS obsahuje komplexní úpravu mezinárodního práva soukromého a procesního, kdy v jednom právním předpise spojuje úpravu norem kolizních a norem mezinárodního práva procesního, nizozemská právní úprava je roztržštěna do několika zvláštních zákonů upravujících jednotlivé druhy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Kolizní úprava je tak obsažena ve zmíněných zvláštních zákonech, o mezinárodním právu procesním pojednává Občanský soudní řád (Rv). České řešení je považováno za progresivní a odpovídá i moderním tendencím vývoje mezinárodního práva

¹¹⁸ Čl. 65 SES byl do SES zaveden Amsterdamskou smlouvou, která nově vytvořila Hlavu IV. „Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob.“ (Čl. 61-69 SES).

¹¹⁹ Dvořák, B.: Mezinárodní vědecká konference k tématům: Nařízení „Brusel III“, Právník 10/2003, str. 1050-1051.

soukromého a procesního, jak to dosvědčuje např. švýcarský zákon (1987), italský zákon (1994) či belgický zákon (2004).¹²⁰

Oba státy jsou smluvním státem řady mezinárodních úmluv. Významné jsou především haagské úmluvy přijímané v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Relevantní haagské úmluvy týkající se probírané problematiky byly na patřičných místech diplomové práce zmíněny.

Výsledky srovnání kolizní úpravy dědického práva v porovnávaných právních řádech jsou obsaženy v kapitole 4, podkapitole 4.3 a 4.6. Z jejich komparace vyplynulo, že kolizní úprava dědického práva v nizozemském mezinárodním právu soukromém je pro budoucího zůstavitele a dědice přístupnější než česká úprava mezinárodního práva dědického. Pozitivně je vnímán především institut volby práva (*professio iuris*), na jejímž základě má zůstavitel podle nizozemského mezinárodního práva soukromého možnost zvolit si právo, kterým se bude jeho dědictví řídit. Určení rozhodného práva pro dědění v nizozemské právní úpravě (nezvolil-li si zůstavitel právo rozhodné pro dědění) sleduje aktuální vývoj, kdy je preferováno kritérium obvyklého bydliště zůstavitele v době smrti oproti kritériu státní příslušnosti zůstavitele k době úmrtí, používaného v právu českém. Pokud jde o otázky upravené dědickým statutem, tak se domnívám, že české řešení je jednodušší, kdy dědický statut zahrnuje veškeré relevantní otázky týkající se věci dědických, a to včetně vypořádání a rozdělení dědictví. Otázky týkající se kolizní úpravy dědění ze závěti jsou v obou porovnávaných právních řádech upraveny obdobně, nicméně nizozemská právní úprava je ve stanovení rozhodného práva pro formu závěti o něco benevolentnější. Zatímco nizozemská právní úprava nastavila kolizní kritéria na tomto poli alternativně, česká právní úprava používá primárního a subsidiárního kritéria. Dle výše uvedeného je možno obecně konstatovat, že nizozemská kolizní úprava dědického práva se více přibližuje tomu, co je navrhováno jako obsah nařízení týkajícího se dědění a závětí.

Jak bylo několikrát uvedeno, daná problematika prozatím není pokryta evropskými komunitárními právními předpisy, proto práce pochopitelně neobsahuje eventuelní

¹²⁰ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Právní fórum, 4/2006, str. 45.

rozbor právní úpravy mezinárodního dědického práva na evropské úrovni. EU se nicméně uvedenou problematikou zabývá, od 90. let 20. století, kdy byla Amsterdamskou smlouvou přesunuta justiční spolupráce v civilních věcech do prvního pilíře EU. Přenesením justiční spolupráce byl tak vytvořen předpoklad pro dokonalejší sjednocování mezinárodního práva soukromého. Již v roce 1998 Rada a Komise publikovaly tzv. Vídeňský akční plán, kterým bylo přijetí právního nástroje ES v oblasti dědictví zařazeno mezi priority. Jedním z dalších významných kroků v této oblasti bylo vydání Zelené knihy Dědictví a Závětí v roce 2005, která by se měla stát podkladem pro přípravu nařízení „Řím IV.“, týkajícího se unifikace norem kolizních a procesních v oblasti dědického práva. Eventuelní přijetí uvedeného nařízení by se tak stalo prvním komunitárním nařízením, které by zakotvilo unifikaci kolizních a procesních norem v oblasti dědického práva.

Možné přijetí zmiňovaného nařízení na úrovni evropského práva ovšem nebude bezproblémové. Problémem jsou již vzpomínané odlišnosti v právní úpravě jednotlivých zemí, z důvodů kterých se dědicové musí často vyrovnávat s mnoha problémy, jejichž řešení je často časově i finančně náročné. Proto nelze odhadnout, jak dlouho bude přijetí příslušného legislativního opatření trvat, také vezmeme-li k tomu do úvahy skutečnost, že Haagská dědická úmluva dosud nevstoupila v platnost. Prozatím ji ratifikovalo pouze Nizozemí v roce 1996.

Přesto panuje zpravidla shoda ohledně unifikace norem mezinárodního práva soukromého a procesního ve věcech dědických. Vytvoření dostatečně otevřeného a liberálního nástroje o rozhodném právu by mohlo usnadnit vypořádávání dědictví s mezinárodním prvkem. Jednotná úprava by dále přispěla k jednoduššímu a rychlejšímu postupu soudů a jiných orgánů ve věcech dědických. Unifikace předpisů v rámci mezinárodního práva dědického je proto považována za užitečnou. Myšlenku unifikace osobně podporuji, pokud pomůže vyřešit problémy související s rozdílnou úpravou kolizního dědického práva a procesních otázek jako jsou mezinárodní příslušnost soudů a výkon a uznání rozhodnutí. Nicméně se domnívám, že uvedeného cíle není možné dosáhnout v dohledné době. Preferovala bych rozdělení úkolu, kdy by nejdříve byla jednotně upravena otázka

mezinárodního práva procesního a poté problematika unifikace kolizního dědického práva.

SEZNAM ZKRATEK:

EU	Evropská unie
ES	Evropská společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
HCCH	Haagská konference mezinárodního práva soukromého
NŘ	zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Rv	Občanský soudní řád Nizozemí ze 6.12.2001 (<i>Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering</i>)
SES	Smlouva o Evropském společenství
Zákon o KÚDP	nizozemský zákon o kolizní úpravě dědického práva ze 4.9.1996 (<i>Wet Conflictenrecht erfopvolging</i>)
ZMPS	zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

LITERATURA:

Boele-Woelki, K.: Unification and harmonization of Private International Law in Europe, in Basedow, J.: Private law in the international arena : from national conflict rules towards harmonization and unification, The Hague: T.M.C. Asser Press, 2000

Boele-Woelki, K., Joustra, C., Steenhoff, G.: Dutch Private International Law at the End of the 20th Century: progress or regress?, in Symeon C. Symeonides, Private international law at the end of the 20th century: progress or regress?, Kluwer Law International 2000

Boele-Woelki, K., Joustra, C., Steenhoff, G.: Dutch Private International Law at the end of the 20th Century: pluralism of methods, in Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law (Bristol 1998), Intersentia Rechtswetenschappen 1998

de Boer, M., Kotting, R., Private International Law, in Chorus, J.M.J.: Introduction to Dutch Law, 3. vydání, Kluwer Law International, 1999

Deutsches Notarinstitut, Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union (Studie für die Europäische Kommission, Generaldirektion Justiz und Inneres), 2002

Duynstee, F.A.A., Houben, K.M.F.J.: The Netherlands (Chapter 15), in Hayton, D.: European Succession Laws, 2.vydání, Bristol Jordans 2002

Dvořák, B.: Mezinárodní vědecká konference k tématům: Nařízení „Brusel III“, Právník 10/2003

Fenyk, J., Ondruš, R.: Právní styk s cizinou v trestním a netrestním řízení a před orgány veřejné správy, 1997

Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 7/2005

Knapp, V.: Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy), 1.vydání, C.H.Beck, Praha 1996

Knapp, V. a kol.: Občanské právo hmotné, Svazek I., 1.vydání, Codex 1995

- Kramer, X.E.:** Dutch Private International Law - Overview 1998-August 2002, vydáno v IPRax 2002, č. 6
- Kučera, Z.:** K rekodifikaci mezinárodního práva soukromého, AUC Iuridica, č. 1-2, 2003
- Kučera, Z.:** Mezinárodní právo soukromé, 6. opravené a doplněné vydání, Doplněk 2004
- Kučera, Z.:** Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, 1. vydání, Karolinum 1996
- Kučera, Z., Tichý, L.:** Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, 1. vydání, Panorama Praha 1989
- Mikeš, J., Muzikář, L.:** Dědické právo, Linde Praha 2005
- Van Mourik, M. J.A., Freudenthal, M., Schols, F.W.J.M.:** Pays-Bas
- Pauknerová, M.:** Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa), Právní fórum, 4/2006
- Pauknerová, M.:** Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní-aktuální otázky, Právní rozhledy, příloha Evropské právo, č. 8/2003
- Pauknerová, M.:** Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské Unii, Právník 12/2005
- Rosner, N.:** Features - The Requirements for Execution of Foreign Money Judgments in the Netherlands Absent a Treaty, 2003
- Summer, I., Warendorf, H.:** Inheritance Law Legislation of the Netherlands, Intersentia 2005
- Svoboda, J.:** Zelená kniha Dědictví a Závětí, Ad Notam, Číslo 3/2005
- Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol.:** Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, C.H.Beck 2006.
- The Law Reform Commission:** Report on the Hague Convention on the Law Applicable to succession to the estates of deceased persons, Ireland, First Published April 1991
- Tschöpl, R.:** Národní a unifikovaná úprava kolizního práva dědického, Ad Notam, 2001, 3.
- Van Mourik, M. J.A., Freudenthal, M., Schols, F.W.J.M.:** Pays-Bas

Van Rooij, R., Polak, M.V.: Private International Law in the Netherlands, Supplement, Kluwer Law International 1995

Vaške, V.: Přehled judikatury ve věcech civilního řízení s mezinárodním prvkem, 1. vydání, ASPI 2006

Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha 2006